

ESPAIS AGRARIS

Definició i indicadors per a la seva
caracterització

Grup Treball Espais Agraris
2015

Impulsa i organitza:

Fundació del
Món Rural

Coorganitza:

agroterritori

Índex

1. Introducció general.....	2
1.1 Justificació i contextualització del debat	4
1.2 Objectius del Grup de Treball	6
Constitució del Grup de Treball	7
1.3 Metodologia i organització del Grup de Treball	8
2. L'espai agrari i la seva definició	10
2.1 Objectius i condicionants previs	10
2.2 Definició d'espai agrari	11
2.3 Afectació de la definició d'espai agrari en la legislació vigent	15
Legislació amb afectació directa.....	15
Legislació amb afectacions indirectes.....	19
2.4 Activitats que es poden desenvolupar en els espais agraris.....	21
3. Indicadors per a la caracterització dels espais agraris	26
3.1 Objectius i condicionants previs	26
3.2 Definició dels indicadors	26
Indicadors socioeconòmics.....	27
Indicadors ambientals.....	29
Indicadors territorials.....	31
Com hem prioritzat els indicadors?.....	33
Annex 1: Glossari.....	35
Annex 2: documentació de referència a Catalunya	44
Annex 3: Aportacions des de diferents disciplines d'estudi.....	48
Bibliografia.....	51

Índex de taules

Taula 1: Principals característiques anomenades en les definicions d'espai agrari.....	14
Taula 2: Relació dels diferents sectors econòmics amb les activitats i espais agraris (a partir de la classificació estadística oficial de les activitats econòmiques)	22
Taula 3: Caracterització i oportunitats de les activitats turístiques en l'espai agrari.....	23
Esquema 4: Proposta d'indicadors del GTEA	34

1. Introducció general

La planificació territorial es pot definir com el conjunt de criteris, formulats expressament a través de plans que regulen les actuacions i els assentaments sobre el territori, amb l'objectiu d'aconseguir una relació adequada entre territori, població, activitats, serveis i infraestructures. S'ha de tenir present que el planejament es basa en tres components importants, el tècnic, el polític i el jurídic.

Des dels diferents àmbits administratius s'han redactat els plans territorials i les normatives per ordenar els usos del sòl i les activitats que s'hi desenvolupen, però no s'han considerat uns criteris comuns per catalogar o delimitar els espais agraris. Amb la legislació urbanística catalana a la mà, la totalitat del sòl està classificat en un dels tres règims següents: sòl urbà, sòl urbanitzable o sòl no urbanitzable.¹ En canvi, en la legislació estatal espanyola de la Llei del sòl 2/2008, la classificació és bipartida: sòl urbà i sòl rural.

L'activitat agrària (fora d'algunes explotacions encara presents dins de petits nuclis rurals i aquelles activitats agroalimentàries que s'ubiquen en sòl urbà industrial) s'esdevé en el sòl que l'urbanisme classifica com a sòl no urbanitzable. Tot i que sovint el sector primari té la percepció que la pràctica urbanística no el té en compte i que considera l'espai productiu agrari com un espai residual (és a dir, que no el planifica proactivament), el cert és que bona part de les preocupacions i reivindicacions del sector i de les possibles polítiques de foment de l'activitat agrària no tenen component urbanístic (sinó sectorial i de gestió) i s'escapen de l'àmbit d'actuació del planejament territorial i urbanístic.

Alguns autors recorden, des de fa temps, que la política agrària sembla haver oblidat el territori, mentre que la urbanística ignora els processos productius que es realitzen sobre el mateix territori (Mauri, 1987).² Aquest divorci genera problemes tant en l'àmbit productiu com en el territorial i en l'urbanístic. Un cas clar són les construccions agrícoles, en què moltes vegades la normativa per a la construcció és contradictòria amb les necessitats de l'explotació pel que fa al volum d'aquesta. Malgrat això, en els darrers anys s'ha manifestat la incidència que també pot arribar a tenir l'actuació urbanística en el sector agrari, com, per exemple, en les contradiccions entre la normativa urbanística i la legislació sobre benestar animal i en els usos permesos i no permesos en sòl no urbanitzable, àmbit en què s'han arribat a aprovar mesures de conservació de la biodiversitat en marges de camps de cultiu, les quals s'han incorporat a la normativa de plans territorials parcials.

L'urbanisme i l'ordenació territorial poden garantir el règim de sòl no urbanitzable i, per tant, assegurar l'espai físic per a l'agricultura, la ramaderia i la silvicultura. Però reconèixer en la legislació urbanística que es fa necessari diferenciar l'espai agrari dels altres espais

¹ En diferents plans i normatives administratives, com en els plans territorials parcials, s'utilitza la terminologia "espais oberts" per referir-se al sòl no urbanitzable. En diferents debats sobre la futura Llei de territori, promoguda pel Departament de Territori i Sostenibilitat, o en debats organitzats per la Societat Catalana d'Ordenació del Territori (SCOT), s'ha proposat adoptar el concepte d'"espais oberts" en substitució del de "sòl no urbanitzable".

² Mauri, Joan (1987). "Los conflictos entre políticas agrarias y urbanas en las áreas de agricultura periurbana". A: *Agricultura periurbana*, MAPA, p. 87.

inclosos en el sòl no urbanitzable és una tasca encara pendent. En aquest sentit, ja existeix una llei forestal que delimita què és un espai forestal, i amb els espais agrícoles i ramaders s'hauria de fer el mateix (com apuntem més endavant, ja està aprovat el projecte de Llei de sòl d'ús agrari, amb data de 17 de març de 2015).

L'urbanisme no pot obligar a cultivar el territori, ni a regular els conreus que s'hi poden fer. En canvi, sí que regula els equipaments, les instal·lacions, les infraestructures i les construccions que legalment són admissibles (o no) en sòl no urbanitzable, entre les quals hi ha també les edificacions i les infraestructures agràries.

A l'hora de planificar el territori, s'ha reivindicat des del sector agrari la necessitat de desenvolupar eines de protecció per a determinats terrenys i, al mateix temps, tenir-hi en compte la producció agrícola, ramadera o silvícola. El fet que, fonamentalment, hagi estat el sector el que hagi reivindicat aquest dret fa que la visió del problema només s'hagi tingut des d'aquest punt de vista i s'hagi considerat més com un interès parcial que com un interès comú per al desenvolupament equilibrat del municipi i el territori, tal com l'entendem.

Al mateix temps, la ciutadania demanda un territori endreçat amb un paisatge ric i viu, que li pugui proporcionar un espai lliure. I aquest espai és el resultat de la interacció entre l'home i les activitats que s'hi desenvolupen, principalment agràries, i amb la natura. Així, la multifuncionalitat de les tasques que fan els pagesos, els ramaders i els silvicultors procura una percepció dels diferents paisatges que també s'hauria de plasmar en la legislació i en les normatives. Reduir el biaix entre la visió productivista i la visió de lleure és fonamental a l'hora de propugnar un ús del territori equilibrat, així com entendre que l'activitat pagesa genera uns serveis ecosistèmics vinculats a la seva multifuncionalitat, és a dir, a més d'aportar rendes, aporta beneficis ambientals i socials en termes, per exemple, de benestar (que no s'ha de confondre amb el fet que la pagesia sigui multifuncional).³ Un pagès és un professional i, com a tal, es deu a la seva professió, que exerceix en un territori concret.

La multifuncionalitat i la sostenibilitat de l'activitat agrària vénen donades per la capacitat d'assegurar satisfactòriament el vincle entre la producció, la qualitat i la seguretat alimentària, l'equilibri territorial i la preservació del món rural, el manteniment del paisatge i el respecte per les condicions mediambientals, així com per la capacitat de generar serveis específics per a la societat, com la utilització de matèria orgànica urbana prèviament reciclada i compostada, d'aigües residuals urbanes depurades i amb qualitat (aigües regenerades), a més de proporcionar espais per a la recàrrega del nivell freàtic. Una clara participació activa en el metabolisme urbà. A més, cal insistir en el paper multifuncional de l'activitat agrària com un recurs per diversificar l'activitat econòmica de l'empresa agrària,

³ Tota acció efectuada per un agent econòmic (individu o empresa) té un impacte directe sobre el benestar d'altres persones o sobre els processos productius d'altres empreses, que s'anomenen externalitats. Aquestes externalitats poden ser positives o negatives, si bé aquestes últimes són les que han estat més estudiades. Es tracta d'una noció important per a l'anàlisi econòmica, ja que quan es generen externalitats, el mercat no porta a una assignació òptima dels recursos, en el sentit que l'equilibri que obté, quant a la quantitat produïda i el preu del producte, no és socialment eficient. Leonart, Pere; Garola, Àlvar; et alter (2009). *Estratègia per al desenvolupament sostenible de Catalunya. Anàlisi de les externalitats*. Direcció General de Polítiques Ambientals i Sostenibilitat —antigament DMAH Vegi's també: Fundació del Món Rural, ERF Gestió i Comunicació Ambiental SL, Gabinet d'Estudis Econòmics SA (2010). *El valor ocult de l'activitat agropecuària a Catalunya. Caracterització i càlcul d'externalitats i Estratègies d'implantació i instruments de contraprestació*.

tot donant resposta a les noves demandes que la societat fa dels espais agraris (productes artesanals, espais per al lleure i per a activitats pedagògiques, agroturisme, restauració rural, servei de guiatge, etc.).⁴

Aquesta multifuncionalitat serà possible si es creen condicions perquè no sigui un fet efímer, i això té com a condició necessària, però no pas suficient, l'existència de la base territorial de l'explotació agrària.

1.1 Justificació i contextualització del debat

Des de l'aprovació del Pla Territorial General de Catalunya, l'any 1995, que definia uns criteris generals per a la definició dels espais d'interès agrari i recomanava l'elaboració d'un Pla Territorial Sectorial Agrari,⁵ s'ha anat constatant una manca de definició i de concreció de variables que permetessin catalogar i cartografiar els sòls d'interès agrari de Catalunya. Una petició que, de manera reiterada, s'ha anat fent tant en les resolucions al Parlament de Catalunya com en pactes de govern, entre altres nombrosos documents existents.

Abans, però, en el dictamen sobre el Pla Territorial General de Catalunya del Consell de Protecció de la Natura de la Generalitat de Catalunya, emès l'1 de juliol de 1993, ja es deixava clar que “els sòls agrícoles haurien d'ésser definits i cartografiats, especialment els que ocupen sòls de qualitat, per tal de preservar-los, regenerar-los i promocionar-los, sense demèrit del que posteriorment el Pla Territorial Sectorial pugui acabar definint i concretant a una escala més pròxima a la realitat”.

La manca de definició sobre quins són els espais d'interès agrari de Catalunya ha donat peu que, en el text de les memòries dels Plans Territorials Parcials del Camp de Tarragona o de l'Alt Pirineu i Aran (per posar-ne dos exemples concrets), apareguin comentaris com “la inexistència d'un pla territorial sectorial agrari com el que el Pla Territorial General de Catalunya recomana d'elaborar. L'objectiu de delimitar els espais de valor i apostar per mesures sectorials adients per a la seva protecció, preservació, explotació o millora, és un dels principals dèficits”.⁶

El Parlament de Catalunya, sobretot a instàncies de les organitzacions agràries, s'ha anat pronunciant de manera repetida sobre la necessitat d'una llei d'espais agraris que, evidentment, hauria d'establir els criteris bàsics i concretar quins són els espais d'interès agrari. Aquesta qüestió s'ha tractat a la Llei 23/1983, de política territorial, que estableix que el pla territorial havia de “definir les terres d'ús agrícola o forestal d'especial interès que cal

⁴ Aquestes noves demandes també comprenen la producció de biocombustibles. La UE té el compromís que el 2020 el 10% del combustible utilitzat pel transport provingui de fonts renovables. No obstant això, hi ha una controvèrsia important al voltant d'aquest tema. La Comissió parlamentària de Medi Ambient es va adherir, el 14 d'abril de 2015, al consens a què van arribar els governs de la UE per limitar el volum de combustible produït a partir de cultius alimentaris, com la llavor de colza i l'oli de palma.

⁵ Memòria del PTP de l'Alt Pirineu i Aran, aprovat el 2006, apartat 5.5.1. Per a més referències, consulteu la publicació FUNDACIÓ AGROTERRITORI (2013). *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. <http://www.agroterritori.org/web2>

⁶ Memòria de l'Avantprojecte de PTP del Camp de Tarragona, p. 459 de l'apartat “El sistema d'espais oberts”. Per a més referències, consulteu la publicació FUNDACIÓ AGROTERRITORI (2013). *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. <http://www.agroterritori.org/web2>

conservar o ampliar per les seves característiques d'extensió, de situació i de fertilitat" (article 5), i a la Llei 18/2001, de 31 de desembre, d'orientació agrària i les Resolucions 671/VIII de 14 d'abril de 2010 sobre el món agrari,⁷ reiterada en la Resolució 275/IX del Parlament de Catalunya, sobre l'orientació política general del Govern, amb data 6 d'octubre de 2011,⁸ en el seu apartat 109, on s'insta el Govern a complir amb la Resolució 671/VIII.

Més endavant, cronològicament, en la disposició addicional setena de la Llei 3/2012, del 22 de febrer, de modificació del text refós de la Llei d'urbanisme, aprovat pel Decret legislatiu 1/2010 del 3 d'agost, es diu que "el Govern, en el termini d'un any a partir de l'entrada en vigor d'aquesta llei, ha d'iniciar els treballs per a l'elaboració del Pla Territorial Sectorial Agrari".

Així mateix, la resolució 739/X del Parlament de Catalunya sobre el món agrari de l'11 de juliol de 2014 fa incidència en la planificació de les infraestructures de comunicació i els regadius, així com en la necessitat de dur a terme estudis d'impacte agrari en les xarxes de comunicacions.

A pesar de la manca d'un criteri general únic dels Plans Territorials Parcials (PTP) elaborats (el maig de 2015 n'hi havia set: Comarques Gironines, Alt Pirineu i Aran, Terres de Ponent-Terres de Lleida, metropolità de Barcelona, Terres del Ebre, Comarques Centrals i Camp de Tarragona), es classifica el sistema d'espais oberts —on s'inclouen els sòls d'ús agrari— en sòls de protecció especial, sòls de protecció territorial i sòls de protecció preventiva, sense perjudici del que altres tipus de plans urbanístics o territorials puguin establir.

En aquesta introducció cal fer menció de dos estudis. L'un, dut a terme pel Centre Tecnològic Forestal de Catalunya, a través de l'Observatori Forestal de Catalunya, que ha adoptat el conjunt de criteris i indicadors paneuropeus per a la gestió forestal sostenible. L'altre, dut a terme per la Diputació de Barcelona, a través de l'Àrea de Territori i Sostenibilitat, en el marc del projecte SITXELL per a la categorització i la valoració del sòl no urbanitzable de la demarcació de Barcelona.

En aquests marcs de treball es continua constatant una manca de criteris unificats per a la definició de l'espai agrari (forestal, agrícola, ramader) i d'uns indicadors per objectivar la definició d'espai d'interès agrari i la seva caracterització. És aquí on cal situar l'impuls que la Fundació Món Rural i la Fundació Agroterritori han donat a la constitució d'un Grup de Treball Espais Agraris (GTEA). Aquest grup reuneix especialistes amb l'objectiu de promoure un espai de debat i reflexió al voltant dels espais agraris a Catalunya, vetllant per la seva definició i la concreció d'elements i indicadors que n'avaluin l'interès amb vista a la seva protecció i eventual ordenació, gestió i desenvolupament.

Aquest informe que presentem com a resultat del GTEA és un document tècnic de consens, en què han intervingut directament els membres del Grup de Treball i altres

⁷ http://www.gencat.cat/salut/acsa/html/es/dir3458/resolucio_agrari.pdf.

⁸ <http://www.parlament-cat.net/activitat/bopc/09b150.pdf#page=3>.

especialistes externs a qui calia consultar, com veurem més endavant en l'explicació metodològica. De la mateixa manera, els annexos 1, 2 i 3 que es presenten recullen les aportacions que ha tingut en compte el Grup de Treball i, per tant, no es poden considerar un document pròpiament científicoacadèmic.

Finalment, volem fer dues últimes observacions prèvies. La primera és la controvèrsia que ha generat el debat sobre l'“espai forestal”, tant des d'un punt de vista conceptual com pel que fa a la seva consideració com a dimensió productiva de la silvicultura en l'empresa agrària i agroforestal.

La segona: durant el debat del GTEA, el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM) impulsa l'avantprojecte de Llei del sòl d'ús agrari (publicat al DOGC núm. 6721 de 6 d'octubre de 2014⁹). Finalment, el Govern de la Generalitat aprova el projecte de Llei de sòl d'ús agrari (amb data de 17 de març de 2015).¹⁰ En aquest, es reitera la necessitat d'elaborar un Pla Territorial Sectorial Agrari que permeti aprofundir en la gran dispersió de criteris i interpretacions sobre les definicions del sòl i els usos agraris de Catalunya.

És doncs oportú el treball d'estudi endegat per la Fundació Món Rural i la Fundació Agroterritori com a contribució al debat que pugui ajudar a reflexionar i millorar les propostes que en altres àmbits es puguin presentar.

1.2 Objectius del Grup de Treball

Per contribuir al debat existent sobre els espais agraris a Catalunya, el GTEA ha acotat l'objectiu del treball en dues línies concretes, que són:

→ **Definir què és l'espai agrari.**

Es proposa una definició de què és l'espai agrari català i què no és, amb la intenció de focalitzar la tasca en un segon objectiu:

→ **Proposar un grup d'indicadors que permetin identificar primer i valorar després, amb claredat, els espais agraris de Catalunya.**

S'ha treballat amb la idea de recopilar, analitzar, prioritzar i consensuar uns indicadors comuns i atansar, des de la reflexió, les variables emprades per l'administració local i general, i per altres agents i actors implicats des del sector agrari.

Aquestes dues línies de treball han servit per fer una primera aportació sobre quins són els espais agraris de Catalunya i quins són els criteris i/o indicadors amb què els podem identificar, caracteritzar i catalogar.

⁹ http://www.agroterritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/10/2014_17Llei_sol_agrari_Text.pdf.

¹⁰ http://premsa.gencat.cat/pres_fsvp/AppJava/acordgovernidioma/5341/ca/govern-aprova-projecte-llei-permetra-preservar-sol-dus-agrari-afavorir-produccio-agraria-catalunya.do

Per tant, la fita del Grup de Treball ha estat elaborar aquest document, que vol esdevenir un punt de referència addicional sobre el tractament i la protecció dels espais agraris de Catalunya, a la vegada que vol ser útil per orientar la presa de decisions en matèria de planificació territorial, urbanística i sectorial a favor del sector agrari.

Pel que fa als indicadors, es proposarà quins cal incorporar, se'n farà la descripció i s'indicarà quina és la font d'informació que ens en proporciona les dades. Es deixa per a un posterior treball, si escau, la ponderació de cada indicador dins de la valoració global de cada espai agrari.

Constitució del Grup de Treball

El GTEA ha estat dirigit i coordinat per:

- Eduard Trepal i Marc Costa, Fundació del Món Rural.
- Cristina Tous, Josep Montasell i Anna Roca, Fundació Agroterritori.

El GTEA ha estat format pels membres següents:

- Jaume Boixadera, Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca Alimentació i Medi Natural.
- Ferran Miralles, Departament de Territori i Sostenibilitat.
- Joan Nogué, Observatori del Paisatge de Catalunya.
- Ignasi Aldomà, Universitat de Lleida.
- Antoni Ferran, Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.
- Carme Cases, Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.
- Carles Castell, Diputació de Barcelona.
- Marc Taüll, Centre Tecnològic Forestal de Catalunya.
- Maria Rovira, Unió de Pagesos.
- Josep Rosera, JARC.
- Joaquim Rodríguez, Direcció General de Medi Natural.
- Carles Furriol, Direcció General de Medi Natural.
- Jordi Blay, Universitat Rovira i Virgili.
- Josep Montasell, Fundació Agroterritori.

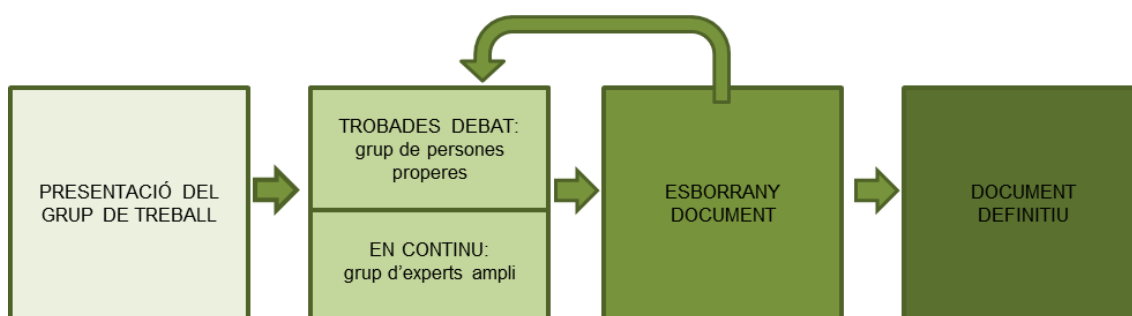
El GTEA ha comptat amb la col·laboració externa de:

- Roger Arquimbau, Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.
- Eugenio de Ezquerria Cobertera, Membre del Consejo Social de Política Territorial de Navarra.
- Rufi Cerdán, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Teresa Cervera, Centre de la Propietat Forestal.
- Santiago Ponce, Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya.
- Lluís Bosch, Universitat de Girona.
- Joan Pujol, Universitat de Girona.
- Jordi Rosell, Universitat Autònoma de Barcelona.
- Margarita Camós, Universitat de Barcelona.
- Josep Oliveras, Universitat Rovira i Virgili.
- Montse Lligadas, Unió de Pagesos.
- Valerià Paül, University of Western Australia.

1.3 Metodologia i organització del Grup de Treball

Per portar a terme aquestes línies de treball, s'ha comptat amb un grup d'experts ampli, pluridisciplinari i el més representatiu possible en matèria d'espais agraris. Paral·lelament, s'ha posat la informació a disposició de persones externes al Grup de Treball a fi i efecte que hi fessin aportacions. Per tant, el Grup ha treballat a dos nivells. En un primer, un nombre reduït de persones ha participat de manera presencial en les diferents reunions convocades, i en un segon, s'ha nodrit de l'aportació de persones expertes externes al Grup i representatives del sector.

Esquema de funcionament del Grup de Treball sobre espais agraris:

Font: elaboració pròpia.

Per dur a terme el present document han estat necessàries cinc reunions del Grup de Treball entre el mes de juny de 2014 i el mes de juliol de 2015.

La documentació tractada i generada en cada reunió ha estat treballada des de l'organització i posada a disposició dels membres del Grup de Treball per a la seva aprovació final.

També s'ha aportat al GTEA un glossari de conceptes relacionats amb l'espai agrari i l'activitat agrària (recollit a l'apartat 4 del present document), un recull de documents de referència (recollit a l'apartat 5) i les contribucions fetes des de diverses disciplines (recollides a l'apartat 6). Tota aquesta documentació es completa amb una bibliografia.

Mosaic mediterrani a Torrebesses. Foto: Eduard Trepal.

2. L'espai agrari i la seva definició

2.1 Objectius i condicionants previs

L'objectiu principal ha consistit a generar un **consens al voltant d'aquest concepte**. Juntament amb aquesta premissa, s'han establert set condicionants per a la definició:

1. Ha de ser **global i general** a escala catalana, però, al mateix temps, adaptable a les diferències territorials que tenim quant als àmbits d'estudis, projectes, planificació. Ha de ser una definició marc d'espai agrari que pugui **incloure particularitats**.
2. Ha de ser **útil** com a eina tant per a la planificació i la gestió dels espais agraris a Catalunya com per als reptes i les estratègies de futur que hagi d'endegar el sector dins el marc de la societat.
3. Ha de donar **valor a l'espai agrari** dins de la planificació territorial i procurar igualar el concepte d'agrari a altres conceptes dins de la planificació territorial. Que l'espai agrari no sigui només una part més del sòl no urbanitzable.
4. Ha de tenir en compte que l'activitat d'utilitat agrària és la principal que s'ha de desenvolupar en els diferents espais agraris. Per tant, s'ha formulat des d'un punt de vista de producció agrària.¹¹
5. Ha de ser àmplia, breu i compressible.
6. Ha d'incloure una classificació dels diferents àmbits productius que la integren: l'agrícola, el ramader i el silvícola.
7. Ha d'incloure les infraestructures necessàries perquè l'activitat primària es pugui desenvolupar.

¹¹ Tot i que està formulada des del punt de vista de la producció agrària, no s'entra a valorar el model productiu que cal establir.

2.2 Definició d'espai agrari

A partir dels documents de referència (recollits en els apartats 4, 5 i 6 del present document), dels condicionants preestablerts i del debat en les sessions del Grup de Treball, s'ha arribat a consensuar una definició d'espai agrari, així com dels diferents espais que incorporen àmbits productius específics (l'agrícola, el ramader i el silvícola). Com s'indica en els condicionants descrits anteriorment, les definicions dels espais posen en relleu el seu caràcter productiu. El que es pretén és definir aquests espais des de la perspectiva de l'activitat agrària, incloent-hi els sectors ramader i silvícola, i no tant classificar el conjunt d'espais. Aquesta anotació és important si pensem, per exemple, en l'espai silvícola, que es defineix amb aquest criteri productiu; no es pretén doncs classificar tots els espais forestals, que inclourien aquells que no produeixen.

La definició d'espai agrari:

- **Espai agrari:** S'entén per espai agrari el conjunt d'espais oberts amb aptitud i vocació productiva d'ús agrícola, ramader o silvícola, que constitueixen ecosistemes transformats per l'explotació i l'ocupació humanes i que són, majoritàriament, destinats a la producció d'aliments i matèries primeres, o susceptibles de ser-hi destinats, i que formen part essencial de la matriu territorial.

L'espai agrari es classifica en:¹²

- **Espai agrícola:** S'entén per espai agrícola aquell que està conreat o que és apte per estar-ne i que disposa de la infraestructura necessària per al desenvolupament de la seva activitat.
- **Espai ramader:** S'entén per espai ramader aquell que està destinat a pastura o que és apte per estar-ne i que inclou les zones de pastura i d'aprofitament pecuari dels boscos i la infraestructura necessària per al desenvolupament de la seva activitat. Entenem que les zones de pastura estan constituïdes per zones herbàcies i zones mixtes de matolls i herbes.
- **Espai silvícola:** S'entén per espai silvícola aquell que inclou zones arbustives, arbòries, de matolls i d'herbes amb aptitud i vocació productiva silvícola com a activitat principal i que disposa de la infraestructura necessària per al desenvolupament de la seva activitat.

¹² Aquesta definició fa referència a la base territorial. Totes les construccions d'activitats productives intenses, com els hivernacles, amb cultius sobre sòl o fora sòl, i les ramaderes intenses s'ubiquen en sòl agrícola o ramader i, per tant, no queden excloses d'aquestes definicions.

Cal matisar que, quan parlem de la infraestructura necessària per al desenvolupament de la seva activitat, ens referim a:

- Edificacions.
- Infraestructures relacionades amb: l'aigua, el regadiu, l'energia, la xarxa de camins, les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC), l'emmagatzematge i el tractament de dejeccions ramaderes i les energies renovables, entre d'altres.
- Infraestructures que suposin una primera transformació del producte agrari i que es puguin desenvolupar a escala d'explotació agrària.

Camp de fruiters als voltants de Lleida. Foto: Eduard Trepal.

Zona de pastures al Port de la Bonaigua. Foto: Marina Guillén.

Explotació silvícola a l'Alta Ribagorça. Foto: Eduard Trepal.

El GTEA ha agafat com a referència per a la definició d'espai agrari el material que està recollit als annexos 1, 2 i 3 del present document. A partir d'aquests, s'ha elaborat el recull de característiques al voltant dels espais agraris que es mostra a la taula 1:

Taula 1: Principals característiques anomenades en les definicions d'espai agrari

Definicions	Característiques espacials									Característiques funcionals				Altres aspectes	
	Cultivat	Rural	Heterogeni	Periurbà	Fèrtil	Planer	No urbanitzable	Espai obert	Rústic	Productiva		Social	Ambiental		Paisatgística
										Agrícola\Ramader	Forestal				
Seminari futura llei d'espais agraris	X	X	X	X	X	X	X		X	X	X	X	X	Debat	
Dictamen del CESE	X	X	X	X	X	X				X	X	X	X	Documental	
Carta de l'Agricultura Periurbana	X	X	X	X	X	X	X			X	X	X	X	Governança	
Dret: Camós (2013)	X		X				X		X	X				Normatiu	
Paisatge: catàlegs del paisatge	X	X	X		X	X				X	X	X	X	Identitari	
Cartografia: mapa cobertes del sòl	X									X	X			Usos del sòl	
Cartografia: mapa de sòls					X									Geoquímic	
Atles de la nova ruralitat	X		X	X						X	X	X	X	Documental	
FMR: Convivència activitats primàries	X	X	X		X		X	X		X	X	X	X	Activitat	
Planejament Territorial	X					X	X	X	X	X	X		X	Territori	

Font: elaboració pròpia dels membres del Grup de Treball a partir dels documents citats.

2.3 Afectació de la definició d'espai agrari en la legislació vigent

Les definicions proposades poden implicar modificacions en la legislació vigent. Per aquest motiu, llistem les que pensem que són susceptibles d'aquesta modificació. Ho farem en dues parts: primer, la legislació que es veurà afectada directament, i segon, la legislació que entenem que pot veure's modificada en menor grau. Es tracta d'una relació no exhaustiva que requerirà una anàlisi més acurada.

Legislació amb afectació directa

→ Afectacions en legislacions segons el projecte de Llei del sòl d'ús agrari

En el document preliminar de la futura Llei dels sòls d'ús agrari de Catalunya hi ha dos apartats que proposen modificacions en la legislació vigent. A més de les que es traslladen aquí, n'hi ha d'altres que fan referència a infraestructures de regadiu que considerem que no escau d'especificar en aquest apartat.¹³ Al document hi ha un apartat de Disposicions derogatòries i un de Disposicions transitòries.

Disposició derogatòria

Es deroguen els paràgrafs primer i tercer de l'article 22 de la Llei 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya:

Article 22

22.1 Els terrenys forestals no afectats pels processos de consolidació i d'expansió d'estructures urbanes preexistents i que no formen part d'una explotació agrària han d'ésser qualificats pels instruments de planejament urbanístic com a sòl no urbanitzable.

22.2 Els terrenys forestals declarats d'utilitat pública o protectors han d'ésser qualificats pels instruments de planejament urbanístic com a sòl no urbanitzable d'especial protecció.

22.3 Els instruments de planejament urbanístic han de procurar les compensacions necessàries per a evitar la disminució dels terrenys forestals existents en llur àmbit d'aplicació.

22.4 Els instruments urbanístics i les revisions o modificacions d'aquests requereixen, abans de llur aprovació provisional, un informe preceptiu de l'Administració forestal pel que fa a la delimitació, la qualificació i la regulació normativa dels terrenys forestals, i també pel que fa a les compensacions establertes per l'apartat 3.

22.5 Hom pot autoritzar edificacions vinculades a usos agraris i, excepcionalment, noves edificacions unifamiliars aïllades en terrenys forestals, si es compleixen les condicions següents:

a) Que l'edificació es faci en una parcel·la coincident, com a mínim, amb la unitat mínima de producció forestal de la comarca.

b) Que no es produeixi un impacte ecològic en la construcció ni en les obres d'infraestructura complementària.

Entenem que aquestes modificacions es fan per prevenir la desaparició de superfície hàbil per al desenvolupament de l'activitat del sector primari que no sigui silvícola.

¹³ Es pot consultar el document de projecte de Llei del sòl d'ús agrari a la web del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural de la Generalitat de Catalunya.

Disposició Transitòria

Disposició final primera Modificació de la Llei 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya

1. S'afegeix una nova lletra a l'article 3.1 de la Llei 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya, amb la redacció següent:

“d) els erms aptes per al conreu agrícola”

Article 3

3.1 D'acord amb aquesta llei, no tenen la consideració de terreny forestal:

- a) Els sòls qualificats legalment com a urbans o com a urbanitzables programats.*
- b) Les superfícies poblades d'arbres isolats o de plantacions lineals.*
- c) Les superfícies destinades al conreu d'arbres ornamentals.*

Es modifica l'article 26.1 de la Llei 6/1988 de 30 de març, forestal de Catalunya amb la redacció següent:

“26.1 L'Administració forestal ha de desenvolupar i fomentar la reforestació i la regeneració dels terrenys forestals.”

Article 26

26.1. L'Administració forestal ha de desenvolupar i fomentar la reforestació i la regeneració dels terrenys forestals i dels vessants amb feixes o bancals construïts de fa temps que han deixat d'ésser utilitzats com a espais agrícoles quan no hi hagi possibilitat de recuperar-los agricolament.

2. Es modifica l'article 22.4 de la Llei 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya que queda redactat de la manera següent:

“22.4 Els instruments urbanístics i les revisions o modificacions d'aquest requereixen, abans de llur aprovació provisional, un informe preceptiu de l'Administració forestal pel que fa a la delimitació, la qualificació i la regulació normativa dels terrenys forestals.”

Article 22

22.1 Els terrenys forestals no afectats pels processos de consolidació i d'expansió d'estructures urbanes preexistents i que no formen part d'una explotació agrària han d'ésser qualificats pels instruments de planejament urbanístic com a sòl no urbanitzable.

22.2 Els terrenys forestals declarats d'utilitat pública o protectors han d'ésser qualificats pels instruments de planejament urbanístic com a sòl no urbanitzable d'especial protecció.

22.3 Els instruments de planejament urbanístic han de procurar les compensacions necessàries per a evitar la disminució dels terrenys forestals existents en llur àmbit d'aplicació.

22.4 Els instruments urbanístics i les revisions o modificacions d'aquests requereixen, abans de llur aprovació provisional, un informe preceptiu de l'Administració forestal pel que fa a la delimitació, la qualificació i la regulació normativa dels terrenys forestals, i també pel que fa a les compensacions establertes per l'apartat 3.

22.5 Hom pot autoritzar edificacions vinculades a usos agraris i, excepcionalment, noves edificacions unifamiliars aïllades en terrenys forestals, si es compleixen les condicions següents:

- a) Que l'edificació es faci en una parcel·la coincident, com a mínim, amb la unitat mínima de producció forestal de la comarca.
- b) Que no es produeixi un impacte ecològic en la construcció ni en les obres d'infraestructura complementària.

→ Afectacions al text refós de la Llei d'urbanisme 2012

La Llei d'urbanisme de Catalunya té una incidència indirecta, però fonamental, sobre els espais agraris pel que fa a la classificació del sòl, usos permesos i construccions. Tot i així, amb l'objectiu que els espais agraris tinguin un reconeixement específic en la legislació, es considera que cal millorar el tractament que la Llei d'urbanisme dona a l'espai agrari dins del sòl no urbanitzable, atesa la seva estratègia per al desenvolupament econòmic de Catalunya. D'aquesta manera, es proposa la modificació de l'article 3, l'article 58 i l'article 59, tal com especifiquem a continuació:

Article 3. Concepte de desenvolupament urbanístic sostenible

1. El desenvolupament urbanístic sostenible es defineix com la utilització racional del territori i el medi ambient i comporta conjuminar les necessitats de creixement amb la preservació dels recursos naturals i dels valors paisatgístics, arqueològics, històrics i culturals, a fi de garantir la qualitat de vida de les generacions presents i futures.
2. El desenvolupament urbanístic sostenible, atès que el sòl és un recurs limitat, comporta també la configuració de models d'ocupació del sòl que evitin la dispersió en el territori, afavoreixin la cohesió social, considerin la rehabilitació i la renovació en sòl urbà, atenguin la preservació i la millora dels sistemes de vida tradicionals a les àrees rurals i consolidin un model de territori globalment eficient.
3. L'exercici de les competències urbanístiques ha de garantir, d'acord amb l'ordenació territorial, l'objectiu del desenvolupament urbanístic sostenible.

En el quadre anterior podem veure l'article 3 de la Llei d'urbanisme. Aquest article fa referència al desenvolupament urbanístic sostenible i, en el seu punt 2, parla d'atendre la preservació i la millora dels sistemes de vida tradicionals a les àrees rurals, sense esmentar

els espais agraris i la seva estratègia en el desenvolupament sostenible. Tampoc s'hi fa referència en el punt 1, en què sí que es parla de paisatge i medi ambient.

En el següent quadre podem veure l'apartat "e" del punt 1 de l'article 58 de la Llei d'urbanisme. Pensem que també es podria fer esment de la disponibilitat de recursos agrícoles, ramaders o silvícoles.

Article 58. Determinacions dels plans d'ordenació urbanística municipal

1. Els plans d'ordenació urbanística municipal, en aplicació del que estableix l'article 57:
 - e) Incorporen previsions sobre la disponibilitat dels recursos hídrics i energètics.

En l'article 59, la Llei d'urbanisme diu que és documentació necessària per al desenvolupament del Pla d'Ordenació Urbanística un informe mediambiental, però no especifica res sobre possibles impactes en l'espai agrari, que pensem s'hi podrien incloure.

Article 59. Documentació dels plans d'ordenació urbanística municipal

1. Els plans d'ordenació urbanística municipal es formalitzen, salvant el que estableix l'apartat 2, mitjançant els documents següents:
 - f) La documentació mediambiental adequada i, com a mínim, l'informe mediambiental.

També s'ha tingut en compte el procés participatiu que s'està duent a terme actualment amb motiu de la futura Llei de territori.

Legislació amb afectacions indirectes

→ Afectacions a la Llei 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals

Des del Grup de Treball pensem que cal especificar en la Llei d'espais naturals la importància dels espais agraris que estan emmarcats en les diferents tipologies d'espais naturals i fomentar el manteniment de l'activitat econòmica que hi té lloc. Trobem que en l'article 4 no hi estan representats, tot i que en el desenvolupament de la resta d'article es fa referència al Departament d'Agricultura i a l'activitat agrícola, ramadera i silvícola d'una manera secundària.

Article 4

L'Administració de la Generalitat i les entitats locals han d'adequar llurs disposicions per a canalitzar llur actuació i la dels particulars, d'acord amb els objectius que estableixen els articles anteriors i tenint en compte l'exercici de qualsevol activitat dels seus habitants, per a assolir les finalitats següents:

- a) Protegir els sòls de les intervencions que poden comportar l'increment de l'erosió i la pèrdua de llur qualitat i, si escau, protegir els pendents descoberts de vegetació amb plantacions o altres mesures físiques que n'evitin la degradació.*
- b) Preservar les aigües continentals -tant les superficials com les subterrànies- i litorals de tota mena d'elements contaminants, per tal de mantenir-les en condicions que les facin compatibles amb la conservació de llur població animal i vegetal.*
- c) Conservar i regenerar les zones humides i salvaguardar els espais naturals litorals.*
- d) Evitar l'emissió de gasos, de partícules i de radiacions que poden afectar greument l'ambient atmosfèric i evitar els sorolls innecessaris que poden pertorbar el comportament normal de la fauna.*
- e) Preservar les espècies vegetals i llur diversitat i conservar les superfícies forestals.*
- f) Protegir la fauna salvatge evitant la destrucció del medi físic, la introducció d'espècies alienes nocives i la pressió cinegètica excessiva.*
- g) Protegir els espais naturals de determinats contaminants químics que perjudiquen moltes espècies protegides.*
- h) Mantenir la diversitat, la singularitat i les característiques dels ecosistemes en general.*
- i) Fomentar els usos i les activitats que, en el marc d'aquesta Llei, afavoreixen el desenvolupament de les diverses zones i fan possible la contenció del despoblament rural.*
- j) Controlar l'impacte produït per la implantació d'elements artificials, infraestructures o actuacions generadores de transformacions lesives al medi natural.*
- k) Condicionar els indrets singulars afectats per activitats que han estat causa d'alteracions perjudicials per a la natura o el paisatge.*
- l) Facilitar la disponibilitat d'espais naturals suficients per a la recerca, l'educació i el lleure.*
- m) Fomentar la formació escolar en les qüestions relacionades amb la protecció de la natura i el medi ambient.*
- n) Fomentar el respecte dels ciutadans per la natura, per a aconseguir un coneixement més gran i la sensibilització col·lectiva pel que fa al patrimoni cultural de Catalunya.*

→ Afectacions en la Llei 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge.

Des del Grup de Treball entenem que la Llei de paisatge ja té en compte els espais agraris i, per tant, no creiem que calgui fer cap modificació de la Llei perquè aquests espais hi estiguin reconeguts.

→ **Afectacions en la Llei 22/1973, de 21 de juliol, de mines**

Des del Grup de Treball entenem que la Llei de mines ja regula i té en compte les zones agràries pel que fa a les aigües subterrànies, però pensem que caldria afegir-hi un apartat que “protegís” els espais agraris davant possibles afectacions que encara no estan regulades. En poden ser bons exemples el “fracking” o altres activitats extractives de nova creació. La llei no preveu l’afectació que podria tenir en la superfície i si zones de gran activitat agrària o ramadera es podrien veure afectades per la pràctica d’aquestes activitats.

Entenem que cal assegurar-se bé de la compatibilitat d’activitats realitzades en superfície i en el subsòl, de la mateixa manera que l’activitat agrària està subjecta a limitacions (aigua, productes químics...) amb vista a prevenir la contaminació del subsòl.

→ **Afectacions en el Reial Decret Legislatiu 2/2008, de 20 de juny, pel qual s’aprova el text refós de la Llei de sòls, per l’afectació pel que fa a la valoració del sòl rural.**

Des del Grup de Treball entenem que caldria fer una referència més explícita al sòl d’ús agrari. En l’article 12 d’aquesta llei es defineix què és el sòl rural, i es fa en oposició a la definició de sòl urbà. Els espais agraris hi haurien de tenir més reconeixement en tant que són espais on es desenvolupa una activitat econòmica reconeguda com a estratègica per al desenvolupament econòmic.

Artículo 12. Situaciones básicas del suelo.

1. Todo el suelo se encuentra, a los efectos de esta Ley, en una de las situaciones básicas de suelo rural o de suelo urbanizado.

2. Está en la situación de suelo rural:

a) En todo caso, el suelo preservado por la ordenación territorial y urbanística de su transformación mediante la urbanización, que deberá incluir, como mínimo, los terrenos excluidos de dicha transformación por la legislación de protección o policía del dominio público, de la naturaleza o del patrimonio cultural, los que deban quedar sujetos a tal protección conforme a la ordenación territorial y urbanística por los valores en ellos concurrentes, incluso los ecológicos, agrícolas, ganaderos, forestales y paisajísticos, así como aquellos con riesgos naturales o tecnológicos, incluidos los de inundación o de otros accidentes graves, y cuantos otros prevea la legislación de ordenación territorial o urbanística.

b) El suelo para el que los instrumentos de ordenación territorial y urbanística prevean o permitan su paso a la situación de suelo urbanizado, hasta que termine la correspondiente actuación de urbanización, y cualquier otro que no reúna los requisitos a que se refiere el apartado siguiente.

2.4 Activitats que es poden desenvolupar en els espais agraris

El GTEA, una vegada ha arribat a un consens sobre la definició d'espai agrari, ha considerat necessari debatre sobre les activitats que s'hi desenvolupen atesa la gran transformació i evolució que ha experimentat al llarg del temps, especialment des dels anys vuitanta fins a l'actualitat.

En aquest sentit, s'ha fet una primera proposta d'activitats que creiem que haurien de tenir en compte legisladors, planificadors i investigadors. És una primera aproximació que cal matisar i/o complementar per inventariar les activitats desenvolupades en aquests espais. Per tant, tenint en compte l'evolució socioeconòmica dels espais agraris, es presenta un inventari de les activitats que podem trobar-hi.

L'evolució que han tingut els espais agraris i les activitats que s'hi desenvolupen han estat marcades per dues característiques principals: la pèrdua progressiva del pes econòmic del sector primari i la terciarització que s'ha produït, principalment, a les zones rurals. Aquests canvis obliguen a repensar aquests espais atenent a la diversificació econòmica.

Aquesta transformació ha motivat que a les zones agràries s'hi desenvolupessin activitats complementàries a les estrictament relacionades amb la producció d'aliments i matèries primeres. Podem classificar aquestes activitats complementàries en dos grans grups:

- Aquelles que tenen una relació amb l'agricultura, la ramaderia o la silvicultura.
- Aquelles que no tenen cap relació amb el sector primari però sí que ocupen el seu espai.

D'aquesta manera, els espais que històricament s'han destinat al conreu d'aliments, a la ramaderia o a l'explotació forestal han vist com la seva utilitat, i per tant, la seva funció, han estat parcialment modificades per la intrusió d'activitats no relacionades amb la producció primària però que lluiten pel seu espai.

També cal prendre en consideració com es resol aquesta invasió d'activitats no agràries en l'espai agrari i mirar de trobar un encaix territorial a aquelles activitats que es cregui que són compatibles amb la producció agrària. Així mateix, en la futura planificació dels espais agraris de Catalunya caldrà considerar quines d'aquestes activitats, i de les que potencialment s'hi puguin desenvolupar, seran permeses o no.

En la següent taula trobem una primera classificació dels diferents sectors econòmics i la seva incidència en els espais agraris.

Taula 2: Relació dels diferents sectors econòmics amb les activitats i espais agraris (a partir de la classificació estadística oficial de les activitats econòmiques)

Grans grups d'activitat	Activitats relacionades amb l'activitat agrària	Activitats que s'implanten en els espais agraris
Agricultura, ramaderia, caça i silvicultura	Totes	Totes
Pesca	Pesca, aqüicultura i activitats dels serveis que s'hi relacionen	Piscifactories d'espècies d'aigua dolça i, prop la costa, salada.
Indústries extractives	Extracció de minerals per a adobs i productes químics	Presència freqüent de pedreres i altres activitats en competència amb l'ús agrari.
Indústries manufactureres	Indústries de l'alimentació, begudes i tabac; de la fusta i del suro, i proveïdores d'inputs: química, maquinària.	Habitual en indústries agràries, també ubicació preferent de grans complexos i polígons industrials. Acollida i reciclatge de residus industrials i urbans.
Producció i distribució d'energia elèctrica, gas i aigua	Instal·lació: pèrdua de sòl Captació, potabilització i distribució d'aigua	Difusió d'unitats productores d'energia eòlica, solar, elèctrica (MAT) i altres energies alternatives. Difusió d'infraestructures hidràuliques.
Construcció	Demolició i moviment de terres Segellat de sòl	Dipòsits de runes de la construcció. Fragmentació del sòl per les expropiacions terrenys rústics Especial atenció expropiacions temporals
Comerç; reparació de vehicles de motor, motocicletes i ciclomotors, i articles personals i d'ús domèstic	Comerç a l'engròs de primeres matèries agràries i d'animals vius; també intermediaris i comerç al detall.	
Hoteleria	Agroturisme. Turisme rural com a complement de l'activitat agrària.	Implantació freqüent d'establiments d'hoteleria i restauració. Activitats turístiques a l'aire lliure.
Transport, emmagatzematge i comunicacions	Manipulació de mercaderies; dipòsit i emmagatzematge frigorífic i en sitges	Ubicació de centrals logístiques i activitats relacionades. Fringes de pas viari i ferroviari
Mediació financera	Assegurances de danys	

Activitats immobiliàries i de lloguer; serveis empresarials	Lloguer de maquinària i equips agraris; serveis tècnics d'enginyeria; assessories.	
Administració pública, defensa i Seguretat Social obligatòria		Instal·lacions militars, presons i tolerància per les instal·lacions públiques en general.
Educació	Formació professional agrària; estudis superiors (enginyeria agrària, forestal...); centres de recerca agraris.	Centres formatius, particularment els relacionats amb el sector agrari.
Activitats sanitàries i veterinàries, serveis socials	Activitats veterinàries	Centres de reproducció, de guarda i/o sanitat animal. Centres sociosanitaris públics.
Altres activitats socials i de serveis prestats a la comunitat; serveis personals	Activitats de jardins botànics, zoològics i espais naturals protegits; sindicats i associacions.	Activitats relacionades amb els parcs o espais naturals. Àrees zoològiques i activitats diverses relacionades amb la fauna o la flora.

Font: elaboració pròpia a partir d'*Activitats agràries versus activitats en l'espai agrari. El marc dels canvis recents i la seva incidència territorial*, Ignasi Aldomà, 2008, i a partir de l'Ordre ECF/217/2004, de 15 de juny (Generalitat de Catalunya).

Atesa la importància de les activitats relacionades amb el turisme i la seva incidència territorial, entenent que és una de les principals activitats econòmiques que complementen l'activitat agrària o, en tot cas, que es desenvolupen en zones rurals, s'ha considerat adequat fer referència a la següent taula, que proposa quina relació tenen amb l'espai agrari les principals activitats turístiques.

Taula 3: Caracterització i oportunitats de les activitats turístiques en l'espai agrari

Tipus	Activitats	Impactes/oportunitats agràries
Relacionades amb la salut i el benestar personal	Balnearis; aprofitament de surgències termals o minerals Rutes terapèutiques	Pràcticament nul·la
Relacionades amb els esports i l'aventura	Esports d'hivern (diferents modalitats d'esquí)	Aprofitament de pistes forestals. Conflictes amb usos pastorals i boscos.
	Escalada, espeleologia, barranquisme i noves modalitats.	Pràcticament nul·la

	Esports d'aigües continentals (navegació, piragüisme, ràfting i noves modalitats)	Aprofitament d'infraestructures agràries d'aigua. Serveis complementaris a les activitats: pàrquings Conflictes per l'ús de l'aigua.
	Esports aeris (vol lliure, parapent, ala delta, globus aerostàtics i altres)	Incidència minúscula amb l'ús d'infraestructures i l'aterratge.
	Esports en recintes tancats (golf, paintball,...) Caça	Alternatives i competències en l'ús del sòl. Contaminació Invasió espai agrari: ocupació terciària i equipaments Oportunitats d'ingressos complementaris.
Relacionades amb els viatges i la descoberta	Trajectes motoritzats (cotxe, moto,...) Motocròs	Col·lisió en punts de màxima freqüentació. Erosió i contaminació
	Excursionisme, trajectes en bicicleta, a cavall, en carro BTT, Anella Verda	Aprofitament d'infraestructures i allotjaments agraris
	Visita i descoberta patrimonial; monuments, museus, etc.	Explotació turística del patrimoni agrari Freqüentació Senyalització Venda directa de productes agraris
	Turisme gastronòmic	Promoció dels productes autòctons Venda directa
D'activitat en l'espai agrari	Activitats pràctiques en granges, horts, camps de conreu, forests...	Inclusió en l'activitat agrària i oportunitat d'ingressos complementaris
	Recol·lecció de bolets i altres, caça, pesca continental, turisme ornitològic...	Col·lisió amb interessos dels propietaris

		Oportunitats de complementació i/o explotació
Relacionades amb la residència	Estades en hotels i segones residències Agroturisme i turisme rural	Promoció i difusió dels productes autòctons Oportunitats diverses d'ingressos complementaris

Font: elaboració pròpia a partir d'*Activitats agràries versus activitats en l'espai agrari. El marc dels canvis recents i la seva incidència territorial*, Ignasi Aldomà, 2008.

3. Indicadors per a la caracterització dels espais agraris

3.1 Objectius i condicionants previs

L'objectiu principal, com en el cas de la definició de l'espai agrari, ha consistit a generar un **consens al voltant dels indicadors**.

Juntament amb aquesta premissa, s'han establert tres condicionants:

1. L'indicador ha de ser clar i concret.
2. L'indicador ha de permetre caracteritzar els espais agraris.
3. L'indicador ha de ser fàcil d'identificar i de calcular o de valorar a partir de les dades d'una o diverses fonts.

La graella d'indicadors proposada no pot ser interpretada de manera individual, sinó que ha de ser tinguda en compte en el seu conjunt; un indicador no determina la qualitat d'un espai agrari, sinó que un espai agrari es caracteritza a partir de diferents valors i paràmetres en una sèrie d'indicadors.

26

3.2 Definició dels indicadors

A partir d'un llistat extens de possibles indicadors, se n'ha elaborat una primera classificació, que s'ha posat a disposició dels membres del GTEA perquè els debatin un a un i n'identifiquin els aspectes positius i els negatius. Al mateix temps, des del GTEA s'han anat identificant les diferents fonts on es poden trobar les dades de cada indicador.

A més del debat en les reunions del Grup de Treball, s'ha elaborat un formulari online que s'ha fet arribar als membres del GTEA. El formulari classifica cada indicador segons si es considera Imprescindible, Important, Secundari o Prescindible. A més, s'especifiquen aquestes opcions per a cada subcategoria d'espai agrari proposada en la definició d'espais agraris: agrícola, ramader o silvícola.

Un cop recollits i analitzats els resultats rebuts, es prenen les següents decisions:

- Unir les categories Imprescindible i Important, en entendre que la diferència entre totes dues no és rellevant a l'hora de prioritzar els indicadors.
- Treballar només en la valoració de cada indicador en relació amb l'espai agrari en general, sense diferenciar la seva incidència per subsectors (agrícola, ramader i silvícola).

Atès el nombre de participants en el GTEA, no es poden tenir en compte els resultats de la informació rebuda a través del formulari d'una manera quantitativa i es prenen en consideració de manera qualitativa a l'hora de prioritzar els indicadors.

En una primera instància, es decideix separar els indicadors en tres grups diferents: Socioeconòmics, Ambientals i Territorials, per facilitar-ne l'ordenació i la lectura en el context que se'ls atribueix.

Indicadors socioeconòmics

→ Productivitat agrícola, ramadera i silvícola

Entenem per productivitat la relació entre el producte obtingut i els diferents inputs utilitzats per produir-lo. És a dir, la capacitat de produir aliments o matèries primeres d'origen animal, vegetal o forestal.¹⁴

Creiem que aquests indicadors són bàsics per valorar la importància dels diferents espais agraris, però no per si sols. L'indicador de productivitat ha d'anar lligat a altres indicadors, com, per exemple, el model productiu emprat, per tal que la seva anàlisi sigui correcta i faci referència a un context adequat.

Informació de referència: Pel que fa a la productivitat agrària i ramadera, en podem trobar la font al Cens Agrari (nivell comarcal). Podem trobar la font de la productivitat silvícola a l'Inventari Ecològic i Forestal de Catalunya (CREAF). També en podem trobar informació a la Declaració Única Agrària (DUN).

→ Abandonament

Entenem per abandonament el grau d'abandó d'un espai per absència d'activitat agrària, ramadera o forestal. No és incompatible l'abandonament de l'activitat primària amb la capacitat agrològica del sòl abandonat i la potencialitat estratègica que pot tenir per al desenvolupament socioeconòmic de la zona (incorporació de nous agricultors, ramaders...).

Informació de referència: Podem trobar informació de referència al Mapa de Cobertes de Sòl (1993 i 2009), als Instruments d'Ordenació Forestal, al Cens Agrari i al SIGPAC.

→ Model productiu

El model productiu és la manera com s'utilitzen els diferents inputs en el sistema productiu. Té una especial incidència en l'agricultura i la ramaderia. En funció del model productiu escollit (convencional, integrat, ecològic, de regadiu, de secà, intensiu o extensiu), variarà la interacció d'aquest indicador amb els altres de la graella.

Considerem que aquest indicador és bàsic per valorar la importància dels espais agraris, però no per si sol. Si no s'ha ponderat amb altres indicadors, el model productiu emprat no serveix per delimitar si un espai és més apte que un altre.

Informació de referència: Es pot trobar informació de referència a la Declaració Única Agrària (DUN).

¹⁴ La productivitat es pot mesurar de maneres diferents, utilitzant unitats espacials, econòmiques o laborals.

→ Producció en DO i/o IGP i marques de qualitat

Amb aquest indicador volem donar importància a l'existència d'etiquetes de qualitat en l'espai segons la regió i/o el model de producció. Tot i que no té una relació directa amb la capacitat agrològica del sòl i la productivitat, sí que té una incidència important en termes socioeconòmics i de desenvolupament local. Té en compte els antecedents territorials i el treball en conjunt dels diferents sectors amb un objectiu comú. Estratègicament pot ser molt interessant.

Cal tenir en compte que el reconeixement obtingut (DO, IGP, marca de qualitat) pot fer referència al producte final o al procés d'elaboració/producció d'aquest indistintament.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM). Cal prendre en consideració la presència o no de marques de qualitat o distintius de producció.

→ Grau d'inversió en infraestructures

Aquest indicador ens permet mesurar el grau d'inversió d'origen públic o semipúblic que ha rebut el territori que s'avalua. Fem referència a aquelles infraestructures que poden facilitar el desenvolupament de l'activitat agrària, ramadera o silvícola (xarxes de camins, regadius, edificacions agràries, energia, etc.). Creiem que cal tenir en compte de manera especial si la zona avaluada ha viscut una concentració parcel·lària o alguna actuació similar. També si hi ha presència o no d'edificacions agràries, en ús o en desús, que siguin importants per a l'estratègia de desenvolupament a seguir.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM), al Mapa i al Registre Urbanístic de Catalunya de la web del Departament de Territori i Sostenibilitat, a l'Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya i al Catàleg de Masies. Cal prendre en consideració la presència o no d'aquestes infraestructures i el seu àmbit d'influència (local, regional). També la presència o no d'infraestructures amb origen públic o semipúblic. Nombre d'edificacions i la seva tipologia o la densitat de la xarxa viària en espai agrícola, ramader i silvícola.

→ Grau de diversificació econòmica

La diversificació és el grau en què en un espai agrari s'hi desenvolupen dues o més activitats econòmiques. Aquestes poden estar directament vinculades a l'explotació agrària, i per tant, contribuir a les rendes del sector primari, o poden no estar directament vinculades a l'agricultura, la ramaderia o la silvicultura, però sí desenvolupar-se en l'espai agrari (en podem trobar exemples en l'apartat 2.4 d'aquest document).

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM), a la

Declaració Única Agrària (DUN) i a la web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat).

→ Mà d'obra agrària

Entenem per mà d'obra agrària aquella que està directament relacionada amb l'activitat agrària, ramadera o silvícola. Aquest indicador és significatiu per conèixer la importància de l'activitat agrària, així com la seva vertebració en el territori. Per bé que les estadístiques oficials ofereixen més d'una font (cens de població, padró d'habitants, afiliats a la Seguretat Social, etc.), en aquest cas es té en compte la metodologia establerta pel Cens Agrari¹⁵, que simplifica les dades i en recull els trets més característics. En aquest sentit, es creu que aquest indicador s'ha de contrastar i ponderar amb els altres indicadors.

Com a exemple per treballar la mà d'obra des d'un punt de vista agrosocial (actors que intervenen al llarg de la cadena productiva), podem fer referència a la metodologia de càlcul de la variable "treball" que ha desenvolupat la Fundació Agrotèrritori i que consisteix a estimar l'ocupació real (directa, indirecta i induïda) al llarg de la cadena de valor dels productes agroalimentaris (en les distintes fases de producció, transformació i distribució). L'estadística resultant s'expressa en persones i en UTA. L'objectiu és estudiar les interaccions sociolaborals que exerceix l'activitat agrària en el medi rural en activitats agràries com la llet, la vinya, el porc o la fruita dolça.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM) i a la web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) en l'apartat del Cens Agrari.

Indicadors ambientals

→ Connectivitat ecològica

La connectivitat ecològica permet mesurar si les connexions entre els diferents espais del territori és adequada per garantir els fluxos ecològics, així com la dispersió i la supervivència de les espècies de fauna i flora presents al territori. Ajuda a controlar la influència antròpica en la funcionalitat dels ecosistemes i en el desenvolupament del cicle vital de les espècies.

L'espai agrari es caracteritza per tenir uns valors (conté recursos, forma part d'un agroecosistema, genera biodiversitat i incorpora uns elements culturals i patrimonials) i unes funcions de tipus econòmic (genera unes rendes), ambientals (millora la qualitat ambiental del seu entorn) i social (la societat en general en gaudeix de maneres diverses). Els valors —que configuren l'anatomia d'un territori,

¹⁵ Definició de mà d'obra agrària a l'Idescat:

<http://www.idescat.cat/territ/BasicTerr?TCD=20&V3D=6&V4D=546&QI&TC=5&V0=3&V1=3&V3=5209&V4=5224&ALLINFO=TRUE&PARENT=100&CTX=B#a8>

la seva estructura— s’han de protegir, i les funcions —que configuren la fisiologia, el funcionament del territori— s’han de desenvolupar. L’equilibri entre valors i funcions en un espai agrícola és el que ha de portar a definir-lo com un espai agrícola sostenible.¹⁶

Informació de referència: Podem trobar-ne informació al Mapa d’Habitats de Catalunya i als Plans Territorials Parcials, a la web del Departament de Territori i Sostenibilitat i al Pla de Connectivitat (que encara no està tramitat).

→ **Grau de biodiversitat**

El grau de biodiversitat permet mesurar la riquesa i l’abundància d’organismes vius presents al territori i, per tant, la riquesa biològica que té.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació al banc de dades de Biodiversitat, a l’Atlas d’Ocells de Catalunya i a la web de la Universitat de Barcelona.

→ **Sòls vulnerables a la contaminació per nitrats d’origen agrari**

Aquest indicador ens permet mesurar el grau de vulnerabilitat del sòl i, per tant, les limitacions i/o la viabilitat que té per ser productiu. Cal tenir especialment en compte si el grau de vulnerabilitat és reversible i en quin horitzó (a curt, mitjà o llarg termini). Un sòl vulnerable actualment pot ser potencialment molt productiu si la vulnerabilitat present és reversible.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del Departament d’Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural (DAAM).

→ **Habitats en bon estat de conservació**

Entenem per hàbitats en bon estat de conservació tots aquells espais vinculats a la producció primària o no i que, per la seva riquesa i diversitat biològiques, s’han de preservar. Cal tenir en compte el seu elevat grau de vulnerabilitat a l’hora d’implantar en espais pròxims activitats que puguin perjudicar-los.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web de la Direcció General de Medi Natural, al CREAF, al Mapa de Boscos Singulars Catalunya, al Mapa d’Habitats de Catalunya i a la relació d’Habitat d’Interès Comunitari.

→ **Espais Protegits de Catalunya**

Aquest indicador ens serveix per determinar quins espais agraris estan situats dins del Pla d’Espais d’Interès Natural de Catalunya (PEIN) i, per tant, ens permet saber si estan sotmesos a limitacions productives.

¹⁶ Montasell, Josep (2009). "La gestió dels espais agraris". A: Callau et alter. *La futura llei d’espais agraris de Catalunya. Jornades de reflexió, participació i debat*. Fundació Agroterritori, Documenta Universitària, p. 167.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació al Pla d'Espais d'Interès Natural de Catalunya (PEIN) i a la Xarxa Natura 2000.

Indicadors territorials

→ Ordenació territorial i urbanística

Aquest indicador ens permet tenir en compte les característiques d'ordenació, catalogació i planificació del territori segons la normativa territorial i urbanística. S'hi inclouen totes aquelles figures de protecció i conservació que vénen definides per aquesta legislació.

També cal tenir en compte aquelles zones definides amb dificultats específiques o de muntanya segons la Llei 2/83 i el Reglament (CE) 1257/1999.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació al Mapa i al Registre Urbanístic de Catalunya de la web del Departament de Territori i Sostenibilitat.

→ Capacitat agrològica del sòl

Entenem per capacitat agrològica del sòl aquelles característiques fisicoquímiques que determinen el seu potencial per a la producció d'aliments i matèries primeres. Aquestes característiques es poden mesurar a través d'indicadors específics com:

- Estudis edafològics i geològics (tipus de sòl, percentatge de matèria orgànica, capacitat hídrica...).
- Pendent.
- Erosió.
- Condicions climatològiques.

Per mesurar i classificar la capacitat agrològica del sòl existeixen diferents metodologies. La més utilitzada és la que marca el Departament d'Agricultura dels Estats Units (USDA), que proposa vuit classificacions de sòl diferents:¹⁷

http://datateca.unad.edu.co/contenidos/30160/leccin_5_clases_agrolgicas_del_sulo_land_capability_classification.html

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web de l'Institut d'Estadística de Catalunya (Idescat) i a l'Institut Geològic i Cartogràfic de Catalunya.

¹⁷ El Mapa de Sòls de Catalunya es basa en aquesta metodologia per a l'elaboració d'algunes de les seves capes d'informació. http://www.igc.cat/web/ca/sols_gt4.html

→ **Continuïtat agrària**

Aquest indicador ens permet mesurar la continuïtat de la superfície agrària. El relleu, la parcel·lació i les infraestructures presents al territori poden tenir incidència en la continuïtat agrària.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del SIGPAC i al Centre de la Propietat Forestal.

→ **Pressió antròpica**

Aquest indicador ens permet mesurar la pressió a què està sotmès el sòl d'ús agrari, ramader o silvícola. Permet ajudar a situar les zones de creixement urbà a través del creixement demogràfic i de la densitat de població i, per tant, definir quines zones seran sotmeses a més pressió. Cal atorgar una especial consideració a les zones d'agricultura periurbana, atesa la immediatesa de l'impacte que el creixement urbà pot tenir sobre el sòl d'ús agrari.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació al Mapa i al Registre Urbanístic de Catalunya de la web del Departament de Territori i Sostenibilitat i a la web de l'Idescat. També es pot considerar el compliment de la disponibilitat de sòl urbanitzable segons el planejament i l'estratègia de creixement prevista en el planejament territorial.

→ **Periurbanitat**

Entenem que aquest indicador queda prou representat en els indicadors referents a l'ordenació territorial i urbanística i a la pressió antròpica, però considerem important dedicar-li un espai independent per plasmar la feina que s'està desenvolupant al seu voltant. Hi ha diferents definicions i particularitats sobre l'agricultura periurbana que han estat i són treballades amb detall per altres organismes. Entenem que des d'aquest Grup de Treball no podem entrar a analitzar-les totes.

Per a més informació, es pot consultar la pàgina web de la Fundació Agrotèrritori i la feina que desenvolupa el programa COST Urban Agriculture Europe: Definició agricultura urbana a Europa (2012-2016).

<http://www.urbanagricultureeurope.la.rwth-aachen.de/>

→ **Valors de paisatge**

Entenem que els valors de paisatge són aquells que té el territori en funció de les seves característiques i del seu entorn com a resultat de la fusió entre la natura i l'activitat antròpica. D'aquesta manera, entenem que hi ha elements paisatgístics, arquitectònics i socioculturals que cal preservar.

Informació de referència: Podem trobar-ne informació a la web del Departament de Territori i Sostenibilitat i a l'Observatori del Paisatge de Catalunya (catàlegs del paisatge).

Com hem prioritzat els indicadors?

A l'hora d'establir una priorització dels indicadors, hem optat per identificar l'escala i l'horitzó temporal en què ens poden ser útils. Així, no els hem classificat segons si són socioeconòmics, ambientals o territorials, sinó en funció dels següents criteris:

1. Indicadors vertebradors:

Són aquells que ens han de permetre mesurar les característiques del sòl d'ús agrari, ramader o silvícola en el moment actual, dibuixar-ne l'anatomia física i estructurar-ne la naturalesa intrínseca. En són exemples la capacitat agrològica del sòl o la connectivitat ecològica.

2. Indicadors que ens aporten informació complementària sobre el valor afegit del territori:

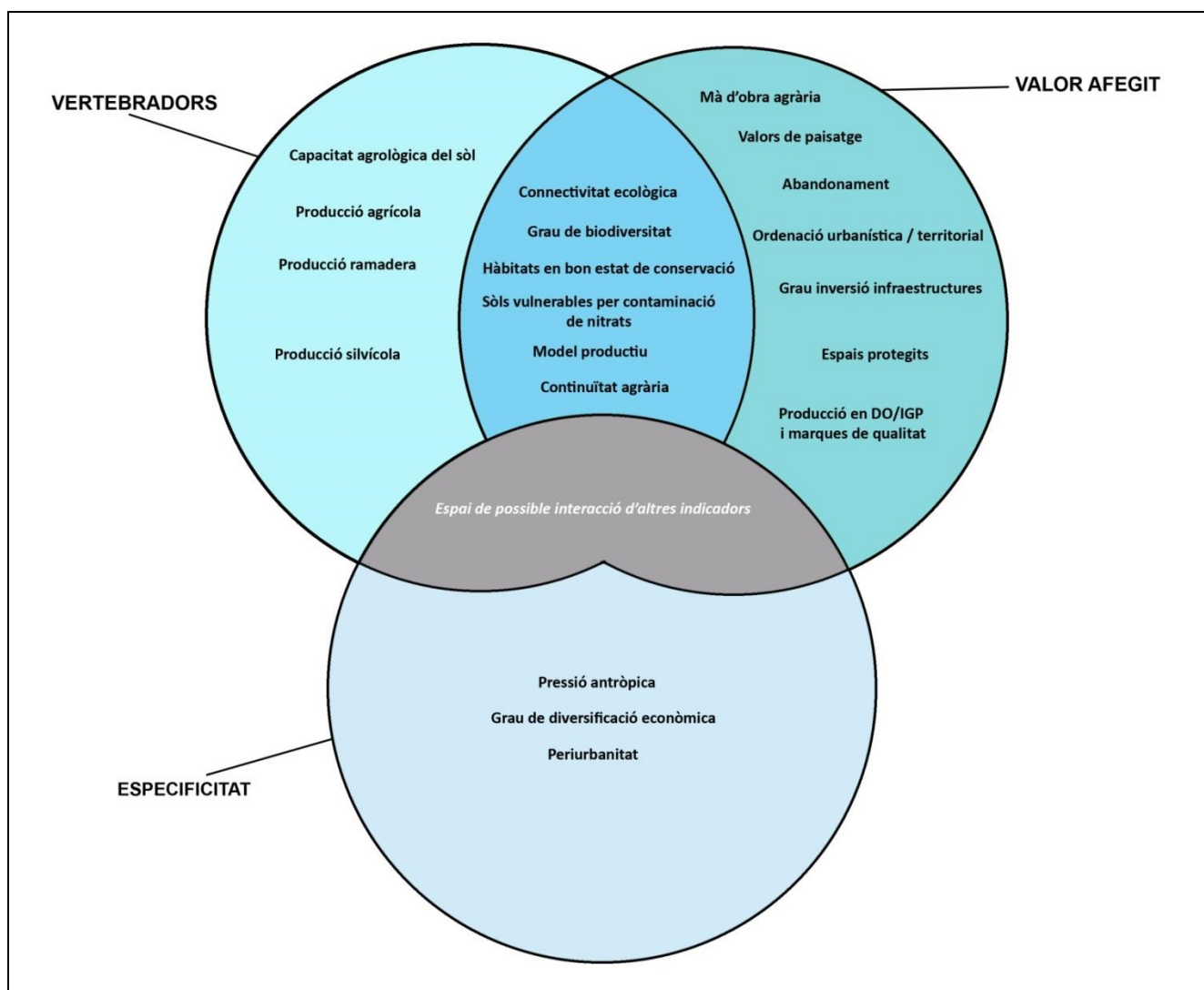
Són aquells indicadors que ens han de permetre dibuixar l'estratègia a mitjà o llarg termini de la zona o el territori que s'avalua. Dibuixen les fortaleses i les mancances del territori. En són exemples els valors de paisatge o la presència de DO.

3. Indicadors que ens aporten informació sobre les característiques específiques del territori:

Són aquells indicadors que ens ajuden a mesurar l'especificitat del territori avaluat aportant informació extra que contextualitza les seves característiques principals. Un bon exemple és la periurbanitat.

El següent esquema ens mostra com queden catalogats els indicadors segons els tres grups anteriors.

Esquema 4: Proposta d'indicadors del GTEA

Font: elaboració pròpia

Annex 1: Glossari

Aquest glossari no pretén ser exhaustiu. Conté només alguns conceptes que es consideren rellevants per als objectius del present informe. De tota manera, som conscients que hauria de ser millorat i aprofundit tant en el nombre de conceptes com en la compilació d'aquests.

Activitat agrària

- La Llei 18/2001, d'orientació agrària en el seu article 1 especifica que “l'objecte d'aquesta Llei és establir els objectius de l'actuació de l'Administració de la Generalitat i dels agents econòmics i socials en els àmbits agrícola, ramader, forestal i agroindustrial que permetin afavorir la consolidació de **l'activitat agrària** a Catalunya i la millora de les condicions en què aquesta s'exerceix, amb una especial atenció a les zones de muntanya.
- En la mateixa Llei d'orientació agrària, d'entre els objectius citats en l'article 3 del capítol II, sessió primera —Modernització de l'empresa agrària—, cal subratllar: “Incrementar les **activitats agràries** sostenibles”.
- La Llei 19/1995 de modernització de les explotacions agràries defineix l'activitat agrària a l'article 2 com: “el conjunt de treballs que es requereixen per a l'obtenció de productes agrícoles, ramaders i forestals. Així mateix [...] es considerarà com a activitat agrària la venda directa per part d'agricultores i agricultors de la producció pròpia sense transformació o amb una primera transformació el producte final de la qual estigui inclòs en l'annex I de l'article 38 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea, dintre dels elements que integren l'explotació, en mercats municipals o en llocs que no siguin establiments comercials permanents, i es considerarà també activitat agrària tota aquella que impliqui la gestió o la direcció i gerència de l'explotació”.

Agricultor professional

- La Llei 19/1995 de modernització de les explotacions agràries el defineix a l'article 2 com: “la persona física que sent titular d'una explotació agrària, almenys el 50% de la seva renda total l'obtingui d'activitats agràries o altres activitats complementàries, sempre que la part de renda procedent directament de l'activitat agrària de la seva explotació no sigui inferior al 25% de la seva renda total i el volum d'ocupació dedicat a activitats agràries o complementàries sigui igual o superior a la meitat d'una unitat de treball agrari”.
- L'Ordre AAM/82/2015 per la qual s'aproven les bases reguladores dels ajuts associats al contracte global d'explotació, i es convoquen els corresponents a l'any 2015 (DOGC núm. 6853 - 17/04/2015), especifica que **l'agricultor professional** és: “La persona física titular d'una explotació agrària que obtingui, almenys, el 50 per cent de la seva renda total d'activitats agràries o altres activitats complementàries, sempre que la part de renda procedent directament de l'activitat agrària no sigui inferior al 25 per cent de la seva renda total i el volum d'ocupació dedicada a activitats agràries o complementàries sigui igual o superior a la meitat d'una unitat de treball agrari.”

→Agricultor professional ha evolucionat cap a **agricultor actiu**: titulars d'explotació agrària que realitzen una activitat agrària significativa o perceben menys de 1.250 euros d'ajuts directes a l'any, que compleixen amb les condicions establertes en el capítol I del títol II del Reial decret 1075/2014.

Àrees desafavorides

El Reglament UE 1305/2013 del Parlament Europeu i del Consell, de 17 de desembre de 2013, relatiu a l'ajut al desenvolupament rural a través del Fons Europeu Agrícola del Desenvolupament Rural FEADER, deroga el Reglament CE 1698/2005 del Consell que defineix en l'article 32 les zones amb limitacions naturals o altres limitacions específiques. L'article 32, del Reglament 1305/2013, designa les zones amb limitacions naturals i altres d'específiques.

Altres figures de gestió específica

A través del planejament urbanístic, alguns ajuntaments han fet atenció al seu territori i sota aquesta figura han "blindat" les possibles actuacions (agressions) a un àmbit determinat: Gallecs, a Mollet del Vallès (del qual es va aprovar la inclusió al PEIN en el Decret 156/2009); Parc Agrari de Sabadell (Pla especial de desenvolupament i millora del Parc Agrari aprovat definitivament el 2010); Cinc Sènies a Mataró (Pla especial de millora rural i desenvolupament agrícola de les Cinc Sènies-Mata-Valldoreix, aprovat inicialment el 12 de maig de 2003); horts de Santa Eugènia, a Girona (Pla especial de les hortes de Santa Eugènia de Girona, aprovat l'11 d'octubre de 2005); espai agrari, a Pineda de Mar, i parc rural de Montserrat (projecte no concretat), entre d'altres.

Biodiversitat o diversitat biològica

La Llei 42/2007 del patrimoni natural i de la biodiversitat defineix la variabilitat dels organismes vius de qualsevol font, inclosos, entre d'altres, els ecosistemes terrestres i marins i altres ecosistemes aquàtics i els complexos ecològics dels quals formen part; comprèn la diversitat dins de cada espècie, entre les espècies i dels ecosistemes.

A Catalunya no hi ha llei de biodiversitat. Tenim com a marc de referència la Llei d'espais naturals de l'any 1985. Això no obstant, el Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya, el 28 d'octubre de 2014 va aprovar la memòria prèvia de l'avantprojecte de Llei de la biodiversitat i el patrimoni natural, que no va acabar de tramitar-se.

Contractes de conreu

La Llei 1/2008 de contractes de conreu persegueix l'objectiu, tal com diu en l'exposició de motius, de garantir la preservació del sòl agrícola actual, el bon ús d'aquest i l'estabilitat i la millora de les explotacions agràries existents. Així mateix, defineix els contractes de cultiu com "els contractes d'arrendament rústic, parceria i, en general, tots els contractes, qualsevol que sigui la seva denominació, pels quals se cedeix onerosament l'aprofitament agrícola, ramader o forestal d'una finca rústica. El contracte de conreu pot incloure una explotació agrària, entesa com un conjunt de béns i drets que conformen una unitat econòmica."

Espai buit

El Pla Director Urbanístic del Pla de l'Estany, Memòria d'ordenació (Estudi Ramon Folch, 2010), parteix de quatre propòsits generals del PDU: urbanístics, paisatgístics, ambientals i econòmics. En el descriptor del propòsit paisatgístic, anomena el concepte d'espai buit de la següent manera: “El Pla Director vol preservar la qualitat i la funcionalitat de l'espai lliure, no com a «espai buit», sinó com a «espai ple d'espai», és a dir, espai ple de valor, amb el poblament i patrimoni dispers que caracteritza l'estructura territorial del Pla de l'Estany.”

Espai natural

El segon punt de l'article 2 de la Llei 12/1985 d'espais naturals de Catalunya defineix els espais naturals com “els que presenten un o diversos ecosistemes, no essencialment transformats per l'explotació i l'ocupació humanes, amb espècies vegetals o animals d'interès científic o educatiu, i els que presenten paisatges naturals de valor estètic”. A més a més, l'article 21 del capítol IV de la llei diu que per “assegurar la preservació dels espais naturals que ho necessiten per llur interès científic, ecològic, cultural, educatiu, paisatgístic i recreatiu, i amb l'objectiu de dotar-los d'uns règims de protecció i de gestió adequats, s'estableixen les modalitats de protecció especial”.

Es tracta, doncs, d'aquella part del territori (terrestre o marítim) amb unes característiques biològiques o paisatgístiques especials que la fan mereixedora d'una especial protecció, atorgada per decret pels organismes competents, davant l'acció humana.

El tercer punt de l'article 2 de la Llei 12/1985 d'espais naturals especifica que gaudeixen de la consideració d'espais naturals de protecció especial “els espais naturals als quals s'aplica qualsevol de les modalitats de protecció definides en el capítol IV”, que són: a) parcs nacionals; b) paratges naturals d'interès nacional; c) reserves naturals, i d) parcs naturals.

Per tant, els espais naturals de protecció especial són els indrets amb un nivell de protecció i conservació més elevat de Catalunya. La gestió d'aquests espais ha de ser, doncs, especialment acurada per tal de mantenir aquest patrimoni únic per a les generacions futures

Espais oberts

Definit al **planejament territorial** com a tot el sòl sotmès, d'acord amb el planejament urbanístic vigent, al règim de sòl no urbanitzable. També assenyala que aquesta part del territori ha de ser preservada de la urbanització i, en general, dels processos que poguessin afectar-ne negativament els valors paisatgístics, ambientals, patrimonials i econòmics, sense perjudici de les actuacions que poden autoritzar-se en les circumstàncies i condicions que s'estableixin al planejament territorial corresponent.

El planejament territorial proposa tres tipus de sòls en el sistema d'espais oberts: el sòl no urbanitzable de protecció especial, el sòl no urbanitzable de protecció territorial i el sòl no urbanitzable de protecció preventiva. La definició i la limitació d'aquests tipus de sòl en els diferents plans territorials de Catalunya presenten divergències importants. Per exemple, el Pla Territorial Parcial de Ponent (2007) defineix l'espai de protecció especial com a aquell en què concorren valors que justifiquen un grau de protecció altament restrictiu de les possibilitats de transformacions que el poguessin afectar, és a dir, aquells sòls que formen part d'àmbits de protecció establerts en la normativa sectorial —com el Pla d'Espais

d'Interès Natural (PEIN) i la Xarxa Natura 2000— i aquells que el pla considera que cal preservar pel seu valor com a peces i connectors d'interès natural i també per la seva funció específica en l'equilibri mediambiental, com les àrees de recàrrega dels aqüífers. En canvi, el Pla Territorial Metropolità de Barcelona (2010) pren com a paràmetre per a la seva definició els valors naturals i agraris o la seva localització en el territori, ja que considera que és el més adequat per integrar una xarxa permanent i contínua d'espais oberts que ha de garantir la biodiversitat i vertebrar el conjunt d'espais oberts del territori amb els seus diferents caràcters i funcions.

La protecció preventiva inclou els espais classificats com a no urbanitzables en el planejament urbanístic que no hagin estat considerats de protecció especial, però als quals es reconeix, en conjunt, un valor ambiental o paisatgístic, així com, sovint, la condició d'espai de transició entre els assentaments urbans i els espais oberts de protecció especial.

Maria Rovira (2012), en l'article "El tractament dels espais agraris en el Pla Territorial Metropolità de Barcelona", apunta que la principal raó de ser de l'agricultura és la producció d'aliments, cosa que no considera el Pla Territorial Metropolità de Barcelona, que dóna valor a l'espai agrari i a l'agricultura en tant que són peces clau per al manteniment de la biodiversitat i l'ordenació del territori.

Espai periurbà

38

- Definit per l'OCDE (1979) com a zona més o menys àmplia en funció de la grandària de la ciutat (de 20 km si la ciutat té més de 200.000 habitants; de 15 km si la ciutat en té entre 100.000 i 200.000, i de 10 km si la ciutat agrupa entre 50.000 i 100.000 habitants) Es defineixen com a "espais urbans difusos" o com a "espais rurals imprecisos", encara que tant la seva heterogeneïtat com el seu dinamisme acullen precarietat ambiental, social i territorial dins la perifèria de l'aglomeració urbana.
- La Llei 45/2007 de 13 de desembre, de desenvolupament sostenible del medi rural, en el seu article 10.c defineix les zones rurals periurbanes com a "aquelles amb població creixent amb predomini de l'ocupació en el sector terciari, nivell mitjà o alt de renda i situades a l'entorn d'àrees urbanes o densament poblades".
- Valerià Paül, en la seva tesi doctoral i pel que fa al terme "periurbà," especifica: "creiem adequat no només presentar el terme «periurbà», que és el que habitualment s'empra en el cas de l'agricultura al voltant de les ciutats, sinó també d'altres com ara «suburbà», «rururbà» o «exurbà». Suburbà s'ha emprat com a traducció del periurbà francès a l'anglès (vegeu, per exemple, Charvet, 1994), una traducció que jutgem inadequada. [...] [S]uburbà fa referència a espais urbans de naturalesa perifèrica i molt particularment als creixements de barris i zones residencials [...] i no tant als espais oberts que puguin quedar enmig d'aquests «surburbs». Pel que fa a exurbà, el seu ús en bibliografia anglosaxona normalment es contempla per descriure aquells espais més enllà dels darrers barris del continu urbà [...] en què resideix gent que practica migracions pendulars diàries (McKenzie, 1997; Audirac, 1999). [...] Pel que fa a «rururbà», el seu ús és confús, sovint sinònim de periurbà o suburbà (vegeu, per exemple, contextualitzacions que fa Berger i altres, 1980). De tota manera, i malgrat els nombrosos intents d'elaboració de teories i models que recullin satisfactòriament totes les aportacions, no hi ha un acord general sobre què s'ha d'entendre per suburbà,

contraurbà, periurbà, etc”. També en aquesta línia, el mateix autor especifica que continua havent-hi diferents denominacions: “counterurban”, “rururbà”, “counter” i “rural-urban fringe” (franja), i conceptes com “third space”. Amb tot, es fa palès l’adaptació del concepte d’origen francès “periurbà”, que en anglès s’escriu tant “periurban” com “periurban”.

Espai transparent

Josep Montasell parla, a la pàgina 11 del llibre *Percepcions de l’espai agrari periurbà* (Agroterritori, 2013), d’aquells espais que no existeixen per a bona part de la societat civil o de la política. Zones que alguns autors anomenen “espais transparents” perquè hi són però no són objecte de cap mena d’interès. A la vegada, però, aquests espais són uns grans receptors dels creixements urbans, industrials i logístics, de les infraestructures viàries i de serveis, d’activitats descoratjadores, desestabilitzadores i fragmentadores de la unitat territorial d’aquests espais, de les xarxes de camins i de reg, de la parcel·lació i de la base productiva de les explotacions agràries, entre d’altres.

Espai/zona rural/ruralitat

- Segons l’Estratègia Territorial Europea (1999), els espais rurals en l’àmbit europeu són “[...] espais amb funcions econòmiques, naturals i culturals que no poden caracteritzar-se amb criteris unidimensionals, com la densitat de població, l’agricultura o els recursos naturals”. També remarca que “les úniques característiques que continuen comunes a tots els espais rurals són la baixa densitat de població i una utilització dels sòls majoritàriament agrícola”.
- Segons l’Organització de Cooperació i Desenvolupament Econòmic (OCDE), el municipi rural és aquell que presenta una densitat inferior a 150 habitants per quilòmetre quadrat. A partir dels municipis rurals, l’OCDE estableix una classificació dels àmbits regionals superiors en tres grups: les regions predominantment rurals, en què més del 50% de la població viu en comunitats rurals; les regions intermèdies, en què entre un 15% i un 50% de la població viu en comunitats rurals, i les regions urbanes, en què menys d’un 15% de la població viu en comunitats rurals.
- La Llei 45/2007 de 13 de desembre, de desenvolupament sostenible del medi rural, defineix en el seu article 3 “medi rural”, “zona rural” i “municipi rural”. Medi rural: espai geogràfic format per l’agregació de municipis o entitats locals menors definides per les administracions competents que tinguin una població inferior a 30.000 habitants i una densitat de població menor de 100 habitants per quilòmetre quadrat. Zona rural: àmbit d’aplicació de les mesures derivades del Programa de Desenvolupament Rural Sostenible regulat per aquesta llei, d’amplitud comarcal o subprovincial, delimitada i qualificada per la Comunitat Autònoma competent. Municipi rural: és el que té una població resident inferior als 5.000 habitants i integrada en el medi rural.
- Ignasi Aldomà, doctor en geografia i expert en qüestions rurals, a l’*Atlas de la nova ruralitat* (Fundació del Món Rural, 2009) fa la següent definició: “l’espai amb activitats econòmiques dinàmiques i diversificades, amb les quals els seus habitants preserven el territori i les seves riqueses naturals i culturals. Treballen perquè es valori, es conegui i

es difongui la contribució que fa la Catalunya rural i les persones que hi viuen i treballen al conjunt del país”.

→ Actualment, la Unió Europea treballa en el document Agenda Territorial Europea 2020 (ATE 2020), que es configura com el principal instrument orientador de la política territorial de la Unió Europea. Constitueix l'expressió concreta d'un ampli acord intergovernamental en matèria de cohesió territorial, amb el suport del Comitè de les Regions, i amb sintonia amb la Comissió Europea.

Explotació agrària

→ La Llei 12/1995 de modernització de les explotacions agràries defineix explotació agrària a l'article 2 com “el conjunt de béns i drets organitzats empresarialment pel seu titular en l'exercici de l'activitat agrària, primordialment amb la finalitat de mercat, i que constitueixen en si mateixos una unitat tecnicoeconòmica”. Els béns són: “elements de l'explotació, els béns immobles de naturalesa rústica i qualssevol altres que siguin objecte d'aprofitament agrari permanent; l'habitatge amb dependències agràries; les construccions i instal·lacions agràries, fins i tot de naturalesa industrial, i el bestiar, màquines i eines, integrats en l'explotació i adscrits a aquesta, l'aprofitament i la utilització corresponent al seu titular en règim de propietat, arrendament, drets d'ús i gaudi i fins i tot per mera tolerància del seu propietari. Així mateix, constitueixen elements de l'explotació tots els drets i obligacions que puguin correspondre al seu titular i estiguin adscrits a l'explotació”.

→ La mateixa normativa, en l'article 4, estableix que, perquè una **explotació agrària**, el titular de la qual sigui una persona física, tingui la consideració de **prioritària**, “es requereix que l'explotació possibiliti l'ocupació de, com a mínim, una unitat de treball agrari i que la renda unitària de treball que s'obtingui d'aquesta sigui igual o superior al 35% de la renda de referència i inferior al 120 per 100 d'aquesta, sense perjudici del que s'estableix en la disposició transitòria única”.

→ La Llei 18/2001, d'orientació agrària de Catalunya, en el seu capítol II, reconeix la multifuncionalitat de l'agricultura, les seves aportacions a l'equilibri territorial i l'existència d'un medi rural viu, i estableix les mesures per a la reestructuració de les explotacions agràries per adaptar-les a les noves necessitats.

Forestal/forest

→ La Llei 43/2003 de forests dedica l'article 6 a donar una sèrie de definicions sobre termes relatius a la llei, entre els quals: “a) Forestal: tot allò relatiu a les forests. b) Espècie forestal: espècie arbòria, arbustiva, de bardissa o herbàcia que no és característica de manera exclusiva del conreu agrícola. [...] d) Silvicultura: conjunt de tècniques que tracten de la conservació, la millora, l'aprofitament i la regeneració o, si escau, la restauració, de les masses forestals.”

→ L'article 2.1 de la Llei 6/1988 forestal de Catalunya diu que: “[d]e conformitat amb la present Llei, són terrenys forestals o boscos: a) els sòls rústics poblats per espècies arbòries o arbustives, de matollars i herbes; b) els erms situats als límits dels boscos que siguin necessaris per protegir-los; c) els erms que, per les seves característiques, siguin adequats per a l'aforestació o la reforestació d'arbres. 2.2. Es consideraran així

mateix terrenys forestals els prats de regeneració natural, els marjals, les rases poblades anteriorment i transformades sense la corresponent autorització i les pistes i camins forestals. 2.3. Es consideraran terrenys forestals temporals, amb una durada mínima del torn de l'espècie, els terrenys agrícoles que circumstancialment siguin objecte d'explotació forestal amb espècies de creixement ràpid.”

A més a més, defineix el negatiu, és a dir, l'article 3 especifica que no es considera terreny forestal: “3.1. De conformitat amb la present Llei, no tenen la consideració de terreny forestal: a) els sòls classificats legalment com a urbans o com a urbanitzables programats; b) Les superfícies poblades d'arbres aïllats o de plantacions lineals, i c) les superfícies destinades al cultiu d'arbres ornamentals.”

Orientació agrària

La Llei 18/2001 d'orientació agrària estableix en el preàmbul que “[l]es propostes per a l'agricultura, la ramaderia, els boscos i la indústria agroalimentària que conté aquest document tenen en compte, a la vegada, les funcions econòmiques, les mediambientals, les socials i les d'equilibri territorial, les quals han de permetre arribar a un desenvolupament sostenible i fer compatible l'explotació econòmica amb la preservació dels valors naturals”.

Paisatge

→ El Conveni Europeu del Paisatge va ser adoptat pel Consell d'Europa al juliol del 2000, obert per a la signatura a Florència a l'octubre del 2000. El Parlament de Catalunya va acordar el 12 de desembre de 2000 l'adhesió als principis i criteris d'aquest conveni. Les parts signants es van comprometre a integrar-lo en les polítiques d'ordenació del territori, d'urbanisme i en les polítiques cultural, mediambiental, agrícola, social i econòmica. La recomanació REC (2002) del Comitè de Ministres dels estats membres del Consell d'Europa sobre els principis directrius per al desenvolupament territorial sostenible del continent europeu, adoptada el 30 de gener de 2002, fa una referència especial al Conveni Europeu del Paisatge.

→ L'article 3 de la Llei 8/2005, de protecció, gestió i ordenació del paisatge, proposa aquesta definició del concepte: qualsevol part del territori, tal com la col·lectivitat la percep, el caràcter de la qual resulta de l'acció de factors naturals o humans i de llurs interrelacions.

Parc agrari

→ “Espai obert i delimitat, el propòsit del qual és facilitar i garantir la continuïtat de l'ús agrari, preservant-lo de la seva incorporació al procés urbà, tot impulsant programes específics que permetin millorar i desenvolupar el seu potencial econòmic, mediambiental i sociocultural, protegint el patrimoni natural del seu entorn.” Aquesta és la definició del concepte que el Consell de Protecció de la Natura (CPN) de la Generalitat de Catalunya va fer l'any 1993 amb motiu del Pla Director Territorial de Catalunya (Memòria CPN 1990-1993) i que va reiterar en l'informe emès el 28 de

novembre de 1995 sobre el Pla Director de Coordinació del Delta de l'Ebre (Montsià/Baix Ebre) (Memòria CPN 1994-1995) i en l'informe emès el 15 de juliol de 1999 sobre el Pla Especial del Medi Natural i Paisatge de la Conreria-Sant Mateu-Cèl·lecs (Memòria CPN 1998-1999).

→ Segons el Parc Agrari del Baix Llobregat, s'entén per parc agrari aquell àmbit d'activitat agroeconòmica on es vol preservar la base territorial de la seva incorporació al procés urbà i consolidar la presència de l'agricultura professional mitjançant programes específics, en el marc del foment d'unes explotacions agràries gestionades des d'una perspectiva que harmonitzi la producció agrària amb la protecció mediambiental i la regulació respectuosa de l'ús social (Memòria de la Revisió del Pla especial del Parc del Baix Llobregat, amb un informe favorable de la comissió d'urbanisme de l'àmbit metropolità de Barcelona el 5 de març de 2015, i pendent de publicar al DOCG).

→ Per altra banda, cal destacar que el PDU de la Garrotxa (que va quedar anul·lat pel PTP de les comarques gironines) parla d'un parc agrari a la vall d'en Bas. De la mateixa manera, en l'estratègia 8 del pacte territorial 5 del Congrés del Món Rural es proposava la "creació de parcs agraris" (Parc Agrari del Baix Ter i d'altres).

Parc Nacional

L'article 22 de la Llei 12/1985 d'espais naturals de Catalunya diu: "1. Són parcs nacionals els espais naturals d'extensió relativament gran, no modificats essencialment per l'acció humana, que tenen interès científic, paisatgístic i educatiu. La finalitat de la declaració és preservar-los de totes les intervencions que poden alterar-ne la fisonomia, la integritat i l'evolució dels sistemes naturals. 2. La declaració de parc nacional s'ha de fer per llei. 3. No es permet, a l'interior dels parcs nacionals, cap activitat d'explotació dels recursos naturals i cap altra susceptible d'alterar-ne el paisatge, llevat de les activitats que són compatibles amb els objectius concrets de protecció. Hi són expressament prohibides la caça, la captura o la pertorbació de les espècies animals, les activitats extractives i l'execució de qualsevol obra o instal·lació, llevat de les necessàries per al desenvolupament del parc o les que, per llur interès públic, són autoritzades, amb caràcter extraordinari i restringit, pel Consell Executiu, amb un informe previ del Consell de Protecció de la Natura."

Parc Natural

L'article 25 de la Llei 12/1985 d'espais naturals de Catalunya especifica: "1. Són parcs naturals els espais naturals que presenten valors naturals qualificats, la protecció dels quals es fa amb l'objectiu d'aconseguir-ne la conservació d'una manera compatible amb l'aprofitament ordenat de llurs recursos i l'activitat de llurs habitants. 2. La declaració de parc natural es fa per decret del Consell Executiu."

Perifèries rururbanes

Al document *El espacio agrícola entre la ciudad y el campo*, del Centre d'Estudis Ambientals de l'Ajuntament de Vitòria i la Universitat Politècnica de Madrid (2010), diversos autors fan aportacions en relació amb conceptes, pràctiques i usos dels espais de la perifèria de les ciutats. Carlos Verdager, en l'article "La agricultura periurbana como factor de sostenibilidad urbano-territorial", defineix les perifèries rururbanes de la següent manera (pàgina 8): "A totes les escales, els espais de transició, tot i que són escenari de fenòmens

decisius, solen quedar indefinits, desproveïts fins i tot de nom i sotmesos a les dinàmiques dominants, fora de tota regulació i planificació. Per això el sòl periurbà, espai de transició per excel·lència, sol convertir-se en la franja «descosida» de la ciutat i en l'escenari residual d'aquelles activitats que no troben el seu lloc en el teixit consolidat, ja sigui pel seu impacte, pel seu caràcter irregular o pel seu insuficient valor afegit en termes econòmics: magatzems, barraques, indústries contaminants, grans equipaments de serveis urbans (estacions elèctriques, depuradores o abocadors...) i horts il·legals. Cal destacar, així mateix, l'imparable impacte dels sistemes d'infraestructures i corredors [...] Les expectatives de lucre els converteixen també en els sòls a l'«espera» del mannà urbanitzador i, per tant, en material privilegiat per a les polítiques de «salt» urbà que han caracteritzat l'informe desenvolupament de moltes ciutats espanyoles durant dècades.”

Sòl rural

→ Segons la Llei 3/2012, del 22 de febrer, de modificació del text refós de la Llei d'urbanisme, estan en la situació bàsica de sòl rural:

- a) Els terrenys que estan classificats pel planejament urbanístic general com a sòl no urbanitzable o que tenen aquesta condició d'acord amb la disposició transitòria cinquena.1.
- b) Els terrenys que estan classificats pel planejament urbanístic general com a sòl urbanitzable o que tenen aquesta condició en virtut de la disposició transitòria segona.2. Aquests terrenys mantenen la situació de sòl rural mentre no s'hagi acabat l'actuació d'urbanització.
- c) Els terrenys que no tenen el caràcter de sòl urbanitzat.

→ El Reial Decret Legislatiu 2/2008 de 20 de juny, pel qual s'aprova el text refós de la Llei del sòl, per l'afectació pel que fa a la valoració del sòl rural. Aquest llei estatal classifica el sòl en urbà i rural.

→ El text refós de la Llei d'urbanisme de Catalunya de 2010 (modificada per la Llei 3/2012) classifica el sòl en urbà, urbanitzable i no urbanitzable.

Sòl no urbanitzable

Segons el nou text refós de la Llei d'urbanisme de 2012, els sòls no urbanitzables són:

Els terrenys que el pla d'ordenació urbanística municipal ha de classificar com a no urbanitzables per raó dels factors següents, entre d'altres: Primer. Un règim especial de protecció aplicat per la legislació sectorial i pel planejament territorial que exigeixi aquesta classificació com a conseqüència de la necessitat o la conveniència d'evitar la transformació dels terrenys per protegir-ne l'interès connector, natural, agrari, paisatgístic, forestal o d'un altre tipus. Segon. Les determinacions dels plans directores, d'acord amb el que estableix l'article 56. Tercer. La subjecció dels terrenys a limitacions o servituds per a la protecció del domini públic.

Els terrenys que el pla d'ordenació urbanística municipal considera necessari classificar com a sòl no urbanitzable per raó de: Primer. La concurrència dels valors considerats per la legislació aplicable en matèria de sòl. Segon. L'objectiu de garantir la utilització racional del territori i la qualitat de vida, d'acord amb el model de desenvolupament urbanístic

sostenible definit per l'article 3, i també la concurrència d'altres criteris objectius establerts pel planejament territorial o urbanístic. Tercer. El valor agrícola dels terrenys inclosos en indicacions geogràfiques protegides o denominacions d'origen.

Els terrenys reservats per a sistemes urbanístics generals no inclosos en sòl urbà ni en sòl urbanitzable.

Es pot trobar més informació sobre la classificació del sòl en el següent enllaç¹⁸:

<http://www.urbaweb.com/component/tags/tag/6-regim.html>

Sòl urbà

Segons el nou text refós de la Llei d'urbanisme de 2012, pot ser sòl urbà consolidat o no consolidat. Atesa la finalitat d'aquest glossari, no se n'ha recollit la definició.

Sòl urbanitzable

Segons el nou text refós de la Llei d'urbanisme de 2012:

Constitueixen el sòl urbanitzable els terrenys que, d'acord amb el que estableix l'article 3, el pla d'ordenació urbanística municipal corresponent consideri necessaris i adequats per garantir el creixement de la població i de l'activitat econòmica, i els terrenys que els plans directores urbanístics delimitin com a àrees residencials estratègiques o com a sectors d'interès supramunicipal dins d'aquesta classe de sòl.

El sòl urbanitzable ha d'ésser quantitativament proporcionat a les previsions de creixement de cada municipi i ha de permetre, com a part del sistema urbà o metropolità en què s'integra, el desplegament de programes de sòl i d'habitatge.

Els plans d'ordenació urbanística municipal poden distingir entre sòl urbanitzable delimitat i sòl urbanitzable no delimitat.

Per a la transformació urbanística d'un sector de sòl urbanitzable delimitat, cal la formulació, la tramitació i l'aprovació definitiva d'un pla parcial urbanístic, llevat dels supòsits en què, d'acord amb aquesta llei, l'ordenació urbanística detallada s'estableixi per mitjà d'un pla d'ordenació urbanística municipal o d'un pla director urbanístic de delimitació i ordenació d'àrees residencials estratègiques o de sectors d'interès supramunicipal. Si es tracta de sòl urbanitzable no delimitat, el pla parcial urbanístic ha d'ésser de delimitació, s'ha d'haver aprovat definitivament i ha d'acreditar que l'actuació sigui coherent amb els paràmetres determinats, d'acord amb l'article 58.1.d i e i 8, pel pla d'ordenació urbanística municipal corresponent.

Annex 2: documentació de referència a Catalunya

Conclusions generals del seminari i bases de la futura Llei d'espais agraris de Catalunya, 2009

¹⁸ El dia 28 d'agost de 2015 sortia publicat a la Vanguardia la intenció del Departament de Territori i Sostenibilitat de redactar un Pla Director Urbanístic (PDU) per transformar sòl urbanitzable amb projectes no desenvolupats en sòl no urbanitzable:

<http://es.monitor.augure.com/bin/vcache.cgi?clau=14407208681360766767&cc=2294>

Primers dos punts de les conclusions (d'un conjunt de 10):

1. La llei ha de fer una definició jurídica d'espai agrari i ha d'incloure les finalitats generals per a l'ordenació d'aquests espais, l'establiment dels continguts mínims del pla d'espais d'interès agrari, els mecanismes de gestió per a la totalitat dels espais agraris de Catalunya i la definició del règim general dels estudis i els informes d'impacte agrari.

2. És totalment necessària una definició jurídica per a tot Catalunya d'espai agrari que estableixi que és aquell territori que presenta activitat agrària i que, per tant, constitueix un ecosistema transformat per l'acció i l'ocupació humana que es destina a la producció d'aliments i de matèries primeres, tant en origen agrícola com ramader. La definició d'espais agraris ha d'incloure les explotacions agràries, llurs infraestructures i construccions complementàries.

<http://www3.udg.edu/cgpt/seminari%20lleis%20agr%C3%A0ria-%20conclusions.pdf>

Carta Mundial dels Sòls (FAO, 2015)

La primera Carta dels Sòls de la FAO va ser aprovada l'any 1981 amb l'objectiu de marcar una sèrie de premisses que guessin els estats membres en l'aprofitament racional dels recursos edafològics a tot el món. Després de 34 anys, la FAO considera que els 13 principis bàsics que marcava la Carta dels Sòls del 1981 encara són vàlids, però assenyala que cal adaptar-los a la realitat actual atesos els diferents coneixements científics adquirits en aquest període de temps, sobretot pel que fa a aspectes sobre la contaminació del sòl, la mitigació del canvi climàtic i de l'expansió urbana.

Després d'haver fet aquestes adaptacions, la FAO aprova el 2015 la nova Carta Mundial dels Sòls.

Enllaç a la Carta Mundial dels Sòls de 1981:

http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/GSP/docs/WSCharter/Carta_Mundial_de_Suelos.pdf

Enllaç a la Carta Mundial dels Sòls de 2015:

<http://www.fao.org/3/a-mn442e.pdf>

Dictamen del CESE (2004): Agricultura periurbana

Espai agrari periurbà: heterogeni, dinàmic, amb agricultors professionals, funcions mediambientals, socials i econòmiques, pulmó verd de la ciutat, element fonamental d'ordenació territorial, genera paisatge i humanitza l'entorn urbà, [...] sotmès a pressió urbanística, precarietat territorial. Espais amb característiques limitadores (amb dificultats especials per al seu desenvolupament), però que, per contra, ofereixen importants oportunitats, com la proximitat de consumidors.

L'agricultura periurbana conviu amb altres activitats relacionades amb finalitats recreatives, terapèutiques, pedagògiques, de manteniment i creació de paisatges (possibilitat d'activitats complementàries i diversificació de rendes i risc empresarial).

“És precisament l'agricultura professional que es desenvolupa en aquests espais la que es coneix com a agricultura «periurbana»” (punt 1.3.2 del dictamen).

http://www.agroteritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/05/CESE_Dictamen_Agricultura_periurbana.pdf

Carta de l'Agricultura Periurbana: espai agrari i agricultura periurbana

Estableix la necessitat “d’una definició legal d’agricultura periurbana, així com d’espais agraris periurbans, amb una cartografia que l’acompanyi” (Actuació 1 de la Carta).

Un dels seus objectius importants fa referència al fet que “els sòls periurbans de valor agrícola es classifiquin com a sòl agrícola, amb independència que estigui o no en explotació, entenent que «sòl agrícola» és una categoria finalista, de la mateixa manera que ho és «sòl urbà»” (objectiu de la carta).

En l'àmbit de la protecció i gestió territorial, proposa redactar i aprovar el pla d’espais agraris periurbans que es defineixi en virtut de les disposicions contingudes a l’efecte en una llei d’espais agraris.

Nota: Aquesta recull que els horts urbans, familiars o socials, representen una demanda creixent, però que en cap cas es poden considerar una activitat agrícola professional, sinó que cal considerar-los una activitat lúdica, terapèutica i destinada a l’autoconsum.

<http://www.agroteritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/05/Carta-de-lAgricultura-periurbana.pdf>

46

“Percepcions de l’espai agrari periurbà de l’agricultura periurbana: Espai agrari i agricultura periurbana”

Aquest llibre recull l’anàlisi dels espais agraris des de diferents perspectives: el dret, l’economia, la biogeografia, el medi ambient, la sociologia, la geografia, el sindicalisme, la pagesia. En aquest sentit, s’hi exposen també cinc anàlisis sobre el planejament o l’ordenació territorial de Catalunya i, finalment, s’hi presenten els referents de l’agricultura periurbana: la carta de l’Agricultura Periurbana, el Dictamen del CESE sobre Agricultura periurbana. <http://www.agroteritori.org/ficha.php?doc=589&cid=2>

Annex 3: Aportacions des de diferents disciplines d'estudi

Des de la geografia: tesis doctorals

La tesi doctoral de Roser Majoral (1979, Universitat de Barcelona). *La utilització del sòl agrícola a Catalunya*.

La tesi doctoral de Valerià Paül (2006, Universitat de Barcelona). *L'ordenació dels espais agraris metropolitans. Plans, gestió i conflictes territorials a la regió de Barcelona*.

La tesi doctoral de Jordi Sempere (2005, Universitat Autònoma de Barcelona). *La pagesia, gestora o subordinada en el periurbà: semblances o diferències entre la regió metropolitana de Barcelona i l'àrea urbana de Toulouse (1950-2000)*.

Des del dret: Margarita Camós (2013). Definició d'espai agrari des del dret urbanístic

Margarita Camós, en el llibre **Percepcions de l'espai agrari periurbà**: “els plans municipals tenen atribuïda per la Llei del sòl (LS56), de 12 de maig de 1956, la tasca fonamental de classificar tot el sòl del municipi. La classificació s'ha de fer en alguna de les tres categories previstes: urbà, urbanitzable i rústic; aquest darrer es concep amb caràcter residual, de manera que el sòl rústic està «integrat per la resta del terme municipal», una vegada delimitat l'urbà i l'urbanitzable (art. 69 LS56). Juntament amb els plans territorials, la llei preveu la possibilitat de redactar plans especials: de protecció d'horts i cultius mitjançant restriccions d'ús apropiades per a impedir la seva desaparició o alteració (art. 17), facultat que, en general, s'atribueix també al planificador municipal”.

“[...] la redacció de plans especials per protegir els valors agrícoles dels terrenys, que hauria pogut ésser un fre i una contrapartida a la voràgine constructiva, s'ha quedat en mera possibilitat, de la qual l'administració ha fet un ús escàs o nul en la seva activitat planificadora”.

Des del paisatge: catàlegs del paisatge. Valors i funcions de l'activitat agrària i l'espai cultivat

En els catàlegs del paisatge, s'analitza tant l'espai agrari com l'activitat agrària, igual que la resta d'activitats del territori. En formen part indestriable i són elements definidors de la configuració territorial i paisatgística. S'hi atribueixen valors productius, estètics, ecològics, socials, històrics i identitaris.

Els catàlegs tracten els espais agraris des d'una visió de mosaic agroforestal.

Des de la cartografia

→ El Mapa de Cobertes del Sòl de Catalunya (MCSC) va néixer el 1995 a iniciativa del CREA amb l'objectiu inicial de localitzar les zones arbrades i la seva superfície.

La tercera edició té una llegenda de 61 categories. La categoria “conreu” del primer nivell de la llegenda aglutina des de conreus herbacis, cítrics, fruiters, arrossars, etc., fins a conreus abandonats (boscos, prats en zones forestals, prats en zones agrícoles,

etc.), procedents de conreus abandonats que s'han transformat en zones arbrades, matollars, etc.

- El SIGPAC és un sistema d'identificació de parcel·les agràries per a la gestió i el control dels ajuts establerts pels reglaments comunitaris de la PAC. Depèn del Fons Espanyol de Garantia Agrària, FEAGA i del DAAM.
- El cadastre de rústica és un inventari organitzat dels objectes territorials relacionats amb la propietat immobiliària. Està constituït per un conjunt de dades dels béns immobles amb expressió de superfícies, situacions, límits, conreus o aprofitaments, qualitats, valors i altres circumstàncies físiques, econòmiques i jurídiques que donen a conèixer la propietat territorial i la defineixen en els seus diferents aspectes i aplicacions.
- Des de l'any 2001, la Diputació de Barcelona porta a terme el projecte SITxell (Sistema d'Informació Territorial de la Xarxa d'Espais Lliures de la Província de Barcelona), que conté una categorització i valoració dels sòls no urbanitzables a partir de l'anàlisi de les seves característiques ecològiques, paisatgístiques i socioeconòmiques (<http://www.sitxell.eu/ca/default.asp>). El SITxell és una base de dades cartogràfica i alfanumèrica a escala 1:50:000, elaborada en l'entorn ArcGis, que ajuda a estudiar, analitzar, valorar i planificar els espais lliures de la província de Barcelona.
- Pel que fa a la categorització i valoració del sòl no urbanitzables des del vessant de l'anàlisi de les activitats agràries que s'hi desenvolupen (agrícola, forestal i ramader), s'ha utilitzat com a base cartogràfica el mapa dels hàbitats de Catalunya a escala 1:50.000, en la versió més actualitzada (2012), i posteriorment s'han reclassificat els hàbitats en categories agronòmiques (una categoria agronòmica està formada per un conjunt d'hàbitats amb un sistema de gestió o valoració equivalent). Aquesta reclassificació ha permès transformar els 232 hàbitats que inclou el mapa d'hàbitats en 55 categories agronòmiques.

Des de la ruralitat

- A l'*Atlas de la nova ruralitat* (Aldomà, I., Fundació del Món Rural, 2009) no hi ha una definició d'espai agrari. Com a document que analitza la ruralitat catalana, tracta l'activitat agrària com a definidora de les zones rurals, sense la qual aquestes no podrien ser considerades com a tals. Per tant, s'entén que considera que l'espai agrari és on es desenvolupa activitat agrària primària. Des d'un punt de vista més social, de desenvolupament econòmic terciari i d'evolució del sector primari, les activitats complementàries de les explotacions agràries (primera transformació, artesania alimentària, cases de pagès, turisme rural, etc., unes de directament relacionades amb l'activitat agrària i d'altres no) esdevenen importants i cabdals per al manteniment de les explotacions agràries i del manteniment poblacional de la ruralitat. Són activitats que es desenvolupen en l'espai agrari i s'han de tenir en compte a l'hora de definir-lo en tant que desenvolupen uns "serveis socials" i uns "serveis ambientals" més enllà de la producció de matèries primeres alimentàries.
- El Parlament Europeu (segons els articles 174 i 178 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea), "amb la finalitat de promoure el desenvolupament harmoniós general, enforteix la seva cohesió econòmica, social i territorial". Busca reduir les disparitats

entre els distints nivells de desenvolupament de les regions. Precisament presta una atenció especial a les zones rurals, a les zones afectades per una transició industrial i a les regions que pateixen desavantatges naturals, demogràfics (amb poca densitat de població, insulars, transfrontereres i de muntanya).

Des de l'activitat

- La Fundació del Món Rural va organitzar la jornada *Conveniència entre les activitats primàries del territori i la protecció dels espais naturals* (Universitat de Lleida, 25 de novembre de 2009). Dins el conjunt d'espais naturals protegits, hi ha una important activitat primària, sense que es tracti necessàriament de realitats confrontades. Entre altres funcions socials i ambientals, les activitats agrosilvopastorals han tingut un paper històric en la conformació del paisatge, la conservació dels valors naturals dels espais i el manteniment d'un equilibri territorial, així com en la preservació d'una part de la identitat cultural. Durant segles, els pagesos han estat els vertaders arquitectes, productors i gestors dels paisatges que tenim en l'actualitat a Catalunya.
- La Fundació Agroterritori va organitzar les *Jornades de reflexió, participació i debat sobre la Futura Llei dels Espais Agraris de Catalunya* (Universitat de Girona, 17 i 18 de gener de 2008). Van donar lloc a un primer document base, en forma de recomanacions, que havia de servir al Govern per a l'elaboració de la futura llei d'espais agraris de Catalunya. “Es considerava necessari desenvolupar un marc legislatiu propi per als espais agraris que generés una base estable per al sector agrari i que garantís la seguretat alimentària i productiva per al bé del país i, alhora, per a la cohesió social” (conclusions de la futura llei d'espais agraris de Catalunya).

Des del Planejament Territorial

- Criteris de Planejament Territorial, 2003. En l'argumentació dels tres principis (compacitat, complexitat i cohesió) es proposa: “una ordenació en què l'impuls de les àrees urbanes vagi aparellada amb la preservació del paisatge i el respecte a l'espai rural”. El segon dels 12 criteris especifica: “Protegir els espais naturals, agraris i no urbanitzables”; així mateix, parla del sistema d'espais lliures i de la seva planificació proactiva, i s'insisteix que s'hi ha d'assignar un valor: “No pot ser considerat com a residual al procés d'urbanització, sinó com a base del planejament.” “Cal que el sistema d'espais lliures conformi una xarxa contínua que garanteixi les connectivitats necessàries.” El planejament territorial ha fet un esforç per dotar d'un règim de protecció especial els espais agraris, “tot i que amb un recobriment territorial heterogeni i sense uns criteris consistents de selecció” (en les conclusions de la futura llei d'espais agraris de Catalunya).
- Maria Rovira (2012), al Pla Territorial Metropolità de Barcelona: la categoria de protecció territorial no existeix “perquè en l'àmbit metropolità l'espai agrari no té importància com a tal, sinó que són peces de sòl, espais, que juguen una funció més de connectivitat, de preservadors de la biodiversitat, en un àmbit tan àmpliament urbanitzat com ho és el metropolità”. Però el PTMB dota el cultiu de la vinya d'una protecció especial: “es tracta d'un sòl amb una superfície crítica suficient, amb un potencial productiu i amb un paper actual de producció, suficientment ampli per ser considerat sòl agrari que mereix una protecció per ell mateix.”

Bibliografia

- ALFRANCA, O.; PUJOLÀ, M. (eds.) (2009). *Agricultura periurbana*. Barcelona ED. UPC
- ALDOMÀ, I. (2008). “Activitats agràries versus activitats en l’espai agrari; el marc dels canvis recents i la seva incidència territorial”. A: *X Coloquio Internacional de Geocrítica. Diez años de cambios en el mundo, en la geografía y en las ciencias sociales, 1999-2008*. Barcelona, 26–30 de maig de 2008. Universitat de Barcelona. http://www.ub.edu/geocrit/-xcol/272.htm#_edn2
- ALDOMÀ, I. (dir.) (2009). *Atles de la nova ruralitat*. Lleida. Fundació del Món Rural
- ALDOMÀ, I. (2004). *L’horta de Lleida. Transformació i salvaguarda d’un espai periurbà*. Lleida, p. 103-110.
- BINIMELIS, J. (1998). *Mètodes qualitatius per a l’anàlisi de les franges rururbanes. El cas de l’illa de Mallorca*. Treballs de la Societat Catalana de Geografia. Núm. 46: 37-64. <http://www.raco.cat/index.php/treballsscgeografia/article/viewFile/157157/209049>
- CALLAU, S. et al. (ed.). *La futura llei d’espais agraris de Catalunya. Jornades de reflexió, participació i debat*. Fundació Agroteritori, Documenta Universitària, Girona, p. 167. <http://www.agroteritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/05/Seminari llei espais agraris CONCLUSIONS.pdf>
- CALLAU, S.; MONTASELL, J. (2009). “Il Parco Agricolo del Baix Llobregat di Barcellona. Uno strumento di conservazione, gestione e sviluppo di uno spazio agricolo periurbano”. A: FANFANI, D. (ed.): *Pianificare tra città e campagna. Scenari, attori e progetti di nuova ruralità per il territorio di Prato*. Firenze: Firenze University Press, p. 75-90.
- CALLAU, S.; PAÜL, V. (2007). “Le Parc Agricole du Baix Llobregat : un moyen de préserver, développer et gérer un espace agricole périurbain”, p. 15. Comunicació presentada al *Colloque international «Les agricultures périurbaines : un enjeu pour la ville. Vers des projets de territoire»*, octubre de 2007, pendent de publicació.
- CAMÓS, M. (2013). “Agricultura periurbana, percepció des del dret”. A: *Percepcions de l’espai agrari periurbà*. Fundació Agroteritori. Girona. Amb el suport de Càtedra de Geografia i Pensament Territorial i Departament d’Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural. <http://www.agroteritori.org/ficha.php?doc=589&cid=2>
- CENTRO DE ESTUDIOS AMBIENTALES DEL AYUNTAMIENTO DE VITORIA-GASTEIZ i UNIVERSIDAD POLITÉCNICA DE MADRID (2010). *El espacio agrícola entre la ciudad y el campo*. Convenio de Colaboración para el Desarrollo de un Catálogo de Buenas Prácticas Urbanas con Criterios de Sostenibilidad. 317 p. <http://www.upv.es/contenidos/CAMUNISO/info/U0651100.pdf>
- CORDOBES, S., LAJARGE R.; VANIER, M. (2000) *Vers des périurbains assumés. Quelques pistes stratégiques pour de nouvelles régulations de la question périurbaine, Territoires 2040*.
- DEPARTAMENT D’AGRICULTURA, RAMADERIA I PESCA (2001). *Llibre Blanc del sector agrari. Un debat al territori*. Coord.: Jordi Peix, Generalitat de Catalunya.
- DICTAMEN DEL CESE (2015). *La bonne gestion des sols agricoles : un enjeu de société*. <http://www.lecese.fr/content/le-cese-se-prononcera-sur-la-bonne-gestion-des-sols-en-agriculture>

- DICTAMEN DEL CESE (2004). *Agricultura en áreas periurbanas*. NAT/204-EESE 1209/2004. http://www.agroterritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/05/CESE_Dictamen_Agricultura_periurbana.pdf
- DOMINGO, G. (2008). *L'ordenació dels espais de sòl no urbanitzable periurbà al Vallès Occidental. Marc normatiu, planificació i experiències pràctiques*. Projecte Final de carrera. http://ddd.uab.cat/pub/treecpro/2008/hdl_2072_10078/Projecte.pdf
- ESTRATÈGIA TERRITORIAL EUROPEA. (1999). *ETE. Hacia un desarrollo equilibrado y sostenible del territorio de la UE*. Elaborada pel Comitè de Desenvolupament Territorial.
- ESTUDI RAMON FOLCH (2010). *L'Espai territorial metropolitana, un bé escàs*. http://www.erf.cat/php/concepte.php?id_text=124
- FAO (2015), Carta Mundial dels Sòls. <http://www.fao.org/3/a-mn442e.pdf>
- FREIRE TRIGO, Sonia (2010). “El parque agrario de Sabadell. Contención del crecimiento urbano mediante la recuperación de un espacio agrícola para la ciudadanía”. A: VÁZQUEZ, M & VERDAGUER, Carlos. *El espacio agrícola entre el campo y la ciudad*. Madrid. Biblioteca Ciudades para un futuro más sostenible.
- FUNDACIÓ AGROTERRITORI (2013). *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. En premsa. Comunicació SL. Girona.. 250 p. Amb el suport de Càtedra de Geografia i Pensament Territorial i Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural. <http://www.agroterritori.org/ficha.php?doc=589&cid=2>
- FUNDACIÓ AGROTERRITORI, PARC AGRARI DEL BAIX LLOBREGAT I XARXA AGROTERRITORIAL (2010). *Carta de l'Agricultura Periurbana*. 12 p. <http://www.agroterritori.org/web2/?p=1451>
- FUNDACIÓ DEL MÓN RURAL, ESTUDIS RAMON FOLCH SA, GABINET D'ESTUDIS ECONÒMICS (2010). *El valor ocult de l'activitat agrària a Catalunya*. Dipòsit Legal: L.1704-2010. Primera edició, 2010. Lleida, Desembre de 2010. http://antiga.fmr.cat/web3/web/ct/activitats_detall.php?id=183
- Jornades Europees d'Agricultura Peiurbana, Seminari Final del Projecte Life Anella Verda, Reunió del Grups d'Estudi de l'Agricultura Periurbana del Comitè Econòmic i Social Europeu, Viladecans, 12-14 de maig 2004. Diputació de Barcelona. <http://www.diba.cat/projectelife/programa.htm>
- JORNET, S. (2006). “La gestión de espacios rurales en transición: los ejemplos de Gallecs y Les Cinc Sènies”. A: MATA, Rafael & Tarroja A. (coords.) *El paisaje y la gestión del territorio*, Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 569-583.
- LLOP, C. (2003). “De la reserva urbana al proyecto del territorio municipal. Del territorio asediado al territorio libre”. A: FONT, Antonio (coord.). *Planeamiento urbanístico*, Barcelona, Diputació de Barcelona, p. 151-168.
- MALDONADO, L. (2013). *COST Urban Agriculture Europe. Documentation pf 2nd Working Group Meeting*, Castelldefels, Barcelona, 12-15 març, 2013 http://www.urbanagricultureeurope.la.rwth-aachen.de/files/131008_cost_uae_barcelona_2013_low.pdf

- MONTASELL, J. (2001). *L'espai agrari: un territori provocador. Consideracions i propostes per a la preservació, la gestió i el desenvolupament dels espais d'interès agrari de Catalunya*. Barcelona. Institució Catalana d'Estudis Agraris. [llibre inèdit].
- MONTASELL, J. (2006). "Els espais agraris de la regió metropolitana de Barcelona". A: *Ecosistemes de Catalunya*, revista *L'Atzavara*. Núm. 14:73-89. <http://www.scn-mm.cat/atzavara/pdfs/atz14073.pdf>
- MONTASELL, J. (2009). "La gestió dels espais agraris". A: CALLAU, S. et al. (ed). *La futura llei d'espais agraris de Catalunya. Jornades de reflexió, participació i debat*. Fundació Agrotèrritori, Documenta Universitària, Girona. 167 p.
- MONTASELL, J. (2009). "Anàlisi i reflexions a l'entorn del dictamen 'l'agricultura periurbana' del Comitè econòmic i social europeu (CESE). Dictamen NAT/2004 de 16 de setembre de 2004". A: Alfranca, O. i Pujolà, M (eds.). *Agricultura periurbana*. Barcelona. Edicions UPC. p.156-173.
- MONTASELL, J. (2013). "Sense gestió, tenen futur els espais agraris periurbans?" A: *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. Fundació Agrotèrritori. Girona. Amb el suport de Càtedra de Geografia i Pensament Territorial i Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural. <http://www.agrotèrritori.org/ficha.php?doc=589&cid=2>
- MONTASELL, J. (2013). "The Parc Agrari Baix Llobregat: an excuse to think about periurban agricultural spaces". A: Maldonado, L. (ed.). *COST Action Urban Agriculture Europe: Documentatunon of 2nd Working Gropus Meeting*. Barcelona. European Science Foundation. http://www.urbanagricultureeurope.la.rwthachen.de/files/131008_cost_uae_barcelona_2013_standard.pdf
- MONTASELL, J., RODA, R. (2003). "Present i futur dels espais agraris en zones periurbanes". *Quadens Agraris*, núm. 28.
- MORA, O. (coord.) (2008). *Les nouvelles ruralités à l'horizon 2030*. Ed Quae.
- PAÜL, V. (2006). *L'ordenació dels espais agraris metropolitans. Plans, gestió i conflictes territorials a la regió de Barcelona*. Universitat de Barcelona. Barcelona, 1.138 p. Tesi doctoral inèdita.
- PAÜL, V. (2009). "L'ordenació dels espais agraris a Catalunya. Una visió retrospectiva". A: Callau, Sonia et al. (2009). *La futura llei d'espais agraris de Catalunya. Jornades de reflexió, participació i debat*. Girona, 17-18 gener 2008, Girona. Fundació Agrotèrritori.
- PAÜL, V. (2010). *El cambio de los usos agrarios del suelo en el actual ámbito metropolitano de Barcelona (del siglo XVIII a la actualidad)*. Investigaciones Geográficas,
- PAÜL, V.; HASLAM MCKENZIE, F. (2013). "Peri-urban farmland conservation and development of alternative food networks: insights from a case-study area in metropolitan Barcelona (Catalonia, Spain)". *Land Use Policy* 30 (1), p: 94-105.
- PEIX, J. (2009). "L'agricultura periurbana de la regió metropolitana de Barcelona". A: Ò. Alfranca i M. Pujolà (Eds.). *Agricultura periurbana*. Universitat Politècnica de Catalunya.
- PROJECTE DE LLEI DEL SÒL D'ÚS AGRARI (DOGC núm. 6721, 6.10.2014). http://www.agrotèrritori.org/web2/wp-content/uploads/2014/10/2014_17Llei_sol_agrari_Text.pdf

- OCDE (1979). *Recommendation of the Council concerning the Role of Agriculture in the Planning and Management of Peri-Urban Areas*. 14 March 1979 - C(79)18/FINAL. <http://acts.oecd.org/Instruments/ShowInstrumentView.aspx?InstrumentID=212&InstrumentPID=208&Lang=en&Book>
- RIBAS, A.; SALAMAÑA, I.; ROCA, A.; MONLLO, N. (2007). “La ceinture verte de Girona, un projet pour la préservation des espaces agraires périurbains de Girona (Catalogne, Espagne)”. Comunicació al *Colloque international «Les agricultures périurbaines: un enjeu pour la ville. Vers des projets de territoires»*. Nanterre, octubre de 2007.
- ROCA, A.; TOUS, C. (coord.) (2013). *Percepcions de l'espai agrari periurbà*. Fundació Agroterritori. En premsa. Comunicació SL. Girona. 250 p. Amb el suport de Càtedra de Geografia i Pensament Territorial i Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca, Alimentació i Medi Natural. <http://www.agroterritori.org/ficha.php?doc=589&cid=2>
- ROCA, A.; TOUS, C.; XIFRA, M. (2014). “Ocupación real y cohesión territorial en el espacio agrario periurbano de Girona (Catalunya)”. A: XVII Col·loqui de Geografia Rural, 3-6 setembre 2014, Universitat de Girona, Girona. <http://www.udg.edu/Portals/3/colorural/XVII%20Coloquio%20de%20Geografia%20Rural.pdf>
- ROCA, A.; TOUS, C.; ARELLANO, S. (2014). “Amenaces i oportunitats de l'agricultura periurbana: el cas del periurbà sud de Girona”. A: XIV International Summer School on the Environment, ISSE 2014. Agricultura Periurbana i Urbana en les ciutats del segle XXI. Reptes per a una millor gestió del territori, 18 i 19 de setembre 2014, Institut del Medi Ambient i Fundació Agroterritori, Universitat de Girona, Girona. <http://diobma.udg.edu/handle/10256.1/3539>
- ROVIRA, M. (2012). “El tractament dels espais agraris en el Pla Territorial Metropolità de Barcelona”. A: *El pla territorial metropolità de Barcelona*. Revista *Papers* 55. 93-94. http://www.iermb.uab.es/htm/revistaPapers_numeros.asp?id=60
- SABATER, Carles (2005). “Agricultura periurbana, una eina de qualitat en la gestió del territori”. *Revista de la Diputació de Barcelona* 135.
- SABATER, Francesc (2000). *El valor dels espais agraris periurbans: el cas de les Cinc Sènies-Valldeix de Mataró*.
- SEMPERE, J. (2007). *L'agricultura de les perifèries urbanes. El cas de Barcelona i Toulouse*. Llibres del CTEESC.
- SEMPERE, J.; TULLA A. (2008). “El debat teòric sobre el periurbà i la concreció d'un planejament urbanístic en un entorn complex: el cas de Barcelona i Tolosa”. A: *Documents d'Anàlisi Geogràfica*, núm, 52.
- SEMPERE, J. (2008). “Els conflictes amb la pagesia periurbana”. A: *Mètode 49*, Universitat de València. <http://metode.cat/Revistes/Article/Els-conflictes-de-la-pagesia-periurbana>
- VERDAGUER, Carlos (2010). “La agricultura periurbana como factor de sostenibilidad urbano-territorial”. A: Vázquez, Mariano & Verdaguer, Carlos (coords), *El espacio agrícola entre la ciudad y el campo*, p. 27-45.

VERDAGUER, C. (2010). "La agricultura periurbana como factor de sostenibilidad urbano-territorial". A: *Espacio agrícola entre la ciudad y el campo*. Ayuntamiento de Vitoria y UPM. Convenio de colaboración entre Centro Estudios Ambientales CEA, Grupo Investigación Arquitectura, Urbanismo y Sostenibilidad, UPM. Desarrollo de un Catálogo de buenas prácticas urbanas con criterios de sostenibilidad. <http://www.upv.es/contenidos/CAMUNISO/info/U0651100.pdf>

Territoires 2040. Vers des périurbains assumés. Quelques pistes stratégiques pour de nouvelles régulations de la question périurbaine. <http://territori.gencat.cat/ca/detalls/Article/Periurbain>

Referències normatives:

ACORD GOV/77/2010, de 20 d'abril, pel qual s'aprova definitivament el Pla Territorial Metropolità de Barcelona. (DOGC núm. 5627 de data 12/05/2010). <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5627/1052952.pdf>

ACORD GOV/94/2007, de 24 de juliol, pel qual s'aprova definitivament el Pla Territorial Parcial de Ponent (Terres de Lleida). (DOGC núm. 4982, 05.10.2007). <http://www.gencat.cat/eadop/imatges/4982/07200177.pdf>

CONVENI EUROPEU DEL PAISATGE, adoptat pel Consell d'Europa al juliol de 2000. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/176.htm>

DECRET 156/2009, de 20 d'octubre, de modificació del Decret 328/1992, de 14 de desembre, pel qual s'aprova el Pla d'Espais d'Interès Natural, consistent en la inclusió de l'espai de Gallecs (DOGC núm. 5489, 22.10.2009) <http://www.diba.cat/scripts/ftpisa.asp?fnew?cido&dogc/2009/10/20091022/09287026.pdf>

EDICTE d'11 de juny de 2010, sobre un acord de la Comissió Territorial d'Urbanisme de Barcelona referent al municipi de Sabadell (DOGC núm. 5653, 18.06.2010). <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5653/1098090.pdf>

EDICTE de l'Ajuntament de Girona, sobre aprovació d'un pla especial (DOGC núm. 4487, 11.10.2005). http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/AppJava/PdfProviderServlet?documentId=381230&type=01&language=ca_ES

LLEI 42/2007, de 13 de desembre, del patrimoni natural i de la biodiversitat. (BOE núm. 299, 14.12.2007). <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-21490>

LLEI 45/2007, de desembre, per al desenvolupament sostenible del medi rural (BOE núm. 299, 14.12.2007). <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-21493>

LLEI 43/2003, de 21 de novembre, de forests (BOE núm. 280, 22.11.2003). <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/AppJava/PdfProviderServlet?versionId=1346435&type=01>

LLEI 19/1995, de 4 de juliol, de modernització de les explotacions agràries (BOE núm. 159, 5.7.1995). <https://www.boe.es/buscar/pdf/1995/BOE-A-1995-16257-consolidado.pdf>

LLEI de 12 de maig de 1956 sobre règim del sòl i ordenació urbana (BOE núm. 135, 14.5.1956) <https://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1956/135/A03106-03134.pdf>

LLEI 3/2001, de 22 de febrer, de modificació del text refós de la Llei d'urbanisme, aprovat pel Decret legislatiu 1/2010, del 3 d'agost (DOGC núm. 6077, 29.2.2012). <http://www.gencat.cat/docs/ptop/Home/Departament/Actuacions/Actuacions%20%27habitatge%20i%20millora%20urbana/Pacte%20nacional%20per%20a%20lhabitatge%202007-2016/Onzena%20comissio/2%20Llei%203%202012%20modificaci%C3%B3%20Llei%20d%27urbanisme.pdf>

LLEI 1/2008, de 20 de febrer, de contractes de conreu (DOGC núm. 5082, 3.3.2008). <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/5082/934501.pdf>

LLEI 8/2005, de 8 de juny, de protecció, gestió i ordenació del paisatge (DOGC núm. 4407, 16.6.2005). <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/PDF/4407/468159.pdf>

LLEI 18/2001, de 31 de desembre, d'orientació agrària (DOGC núm. 3549, 09.01.2002) <http://portaldogc.gencat.cat/utillsEADOP/AppJava/PdfProviderServlet?versionId=267111&type=01>

LLEI 6/1997, de 8 de juliol, del sòl rústic de les Illes Balears. (BOCAIB núm. 88, 15.7.1997). http://www.conselldeivissa.es/portal/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/1_102_2.pdf

LLEI 1/1995, de 16 de març, per la qual s'aprova el Pla Territorial General de Catalunya (DOGC núm. 2032, 31.3.1995). http://territori.gencat.cat/web/.content/home/06_territori_i_urbanisme/01_ordenacio_d_el_territori/20_plans_territorials/pla_territorial_general/docs/llei_1_1995.pdf

LLEI 6/1988, de 30 de març, forestal de Catalunya (DOGC núm. 978, 15.4.1988). http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_sumari_del_dogc/?numDOGC=978&anexos=1#

LLEI 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals (DOGC núm. 556, 28.06.1985). http://dogc.gencat.cat/ca/pdogc_canals_interns/pdogc_sumari_del_dogc/?numDOGC=556&anexos=1

LLEI ORGÀNICA 16/2007, de 13 de desembre, complementària de la Llei per al desenvolupament sostenible del medi rural (BOE núm. 299, 14.12.2007) http://www.boe.es/boe_catalan/dias/2007/12/26/pdfs/A05255-05305.pdf

LLEI 42/2007, de 13 de desembre, del patrimoni natural i de la biodiversitat (BOE núm. 299, 14.12.2007) http://www.boe.es/boe_catalan/dias/2007/12/26/pdfs/A05255-05305.pdf